

Kandidatuppsats
IT-Forensik och
Informationssäkerhet

Digital mobbning - en explorativ fallstudie med särskilt fokus på utredning

Ali Celik & Andreas Flygare

Förord:

Vi vill särskilt tacka polismännen Carl Hedberg & Stefan Jarlhage för all tid och stöd de gett oss samt för deras personliga engagemang att ställa upp på intervju.

Vi vill även tacka vår handledare fil.dr. Ove Svensson för allt stöd och tålamod under uppsatsens gång. Vi vill avslutningsvis tacka våra respektive flickvänner Anisa och Sandra.

Abstrakt

Celik, A. & Flygare, A. (2011) *Digital mobbning - en explorativ fallstudie med särskilt fokus på utredning*. Halmstad: IT-Forensik och Informationssäkerhet Högskolan i Halmstad.

Stiftelsen för Internetinfrastruktur har rapporterat att användningen av Internet är utbredd och placerar Sverige bland dem främsta av världens länder. År 2010 hade 84 procent av den svenska befolkningen över 16 år tillgång till Internet i hemmet och av dessa hade 97 procent bredband. De flitigaste Internetanvändarna återfanns inom åldersgruppen 16-24 år där hela 92 procent uppger att de använder Internet dagligen.

Utbredningen av Internet är i huvudsak positiv och bidrar till det gemensamma samtalet i samhället. Den leder dock samtidigt till en rad nya problem som samhället har att hantera. Ett av dem är kränkande behandling och mobbning som fått helt nya dimensioner när de sker över Internet. Kränkningar över Internet får en spridning som är svår att hantera och bemöta för den som är utsatt. När kränkningarna passerar gränsen för vad som är brottsligt enligt Brottsbalken ställs polisen inför nya utmaningar.

Vårt syfte har varit att med en explorativ fallstudie belysa hur rättsväsendet reagerar på denna nya form av kränkningar, innefattande avvägningen att inleda en polisutredning, utredningens genomförande och domstolens bedömning och utslag. Vi utgår från ett fall av kränkningar som av domstolen rubricerats som grovt förtal. Gärningsmännen är ett antal unga män i åldrarna femton till nitton år. De har gjort filmer om flickor med kränkande innehåll och grova sexuella anspelningar och sedan spridit filmerna via chattnätverket MSN och även videohemsidan Youtube. Ett fyrtiotal flickor har enligt utredningen drabbats.

Vi har granskat förundersökningsprotokoll och domstolens utslag samt intervjuat utredningscheferna på polismyndigheten som utredde fallet. Detta för att belysa fenomenet kränkande behandling över Internet och diskutera kring hur samhällets åtgärder skulle kunna förbättras.

Nyckelord:

[Digital mobbning],[e-mobbning],[kränkandebehandling] & [brottsutredning]

Abstract

Celik, A. & Flygare, A. (2011) *Digital bullying - an exploratory case study with a special focus on the investigation*. Halmstad: IT-Forensics and Information Security Halmstad University.

The Internet Infrastructure Foundation has reported that the use of Internet is widespread and places Sweden among the best countries in the world. In 2010, 84 percent of the Swedish population aged 16 and above had access to the Internet at home, and 97 percent of those users had broadband. The most frequent Internet users were in the age group 16-24 years old where 92 percent stated they use the Internet on a daily basis.

The spread of the Internet is essentially positive and contributes to the public debate on problems of modern society. This simultaneously leads to a series of new problems that society has to deal with. One of these new problems is harassment and bullying that has reached entirely new dimensions by the use of Internet. Harassment over the Internet has a distribution that is difficult for the victim to handle and respond to. When harassment crosses the border for what is considered a crime according to the penal code, the police face new challenges to handle.

The goal of this bachelor's thesis has been to use an exploratory case study to illustrate how the legal system responds to this new form of harassment, including the considerations to start a police investigation, the procedures of the investigation and the court's ruling. We start from a case of harassment that the court classified as aggravated defamation. The perpetrators are a number of young men aged fifteen to nineteen years old. The young men have made films about girls containing highly offensive content with sexual innuendo and then spread the films through the chat network MSN and even on the video website YouTube. According to the investigation forty girls have been affected.

We have reviewed the investigation protocol, the court records and conducted interviews with police investigators in order to illustrate the phenomenon of harassment and bully behavior on the Internet. We also discuss how society measures could be improved.

Keywords:

[Digital bullying], [e-bullying], [abusive treatment] & [criminal investigation]

Innehållsförteckning

I. Inledning	1
A. SYFTE	2
B. FRÅGESTÄLLNING	2
C. STUDIENS AVGRÄNSNING	2
D. DISPOSITION	3
II. Metod	4
A. ATT FOGA SAMMAN SKILDA PERSPEKTIV	4
B. METODTRIANGULERING	5
C. FALLSTUDIEN SOM ANSATS	5
D. INTERVJUER OCH FORSKNINGSETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN	6
E. REDOVISNING AV INFORMANTERNAS BERÄTTELSE	7
F. ANALYS AV DET INSAMLADE MATERIALET	8
III. Bakgrund och teorier om mobbning	8
A. POLISEN SOM "NÄRBYRÅKRAT"	8
B. DEFINITION AV MOBBNING	9
C. OLIKA TYPER AV MOBBNING OCH TRAKASSERIER	11
D. DIGITAL MOBBNING	13
E. STATISIK ÖVER DE UNGAS DATORANVÄDNING OCH TILLGÅNG TILL INTERNET	14
F. KONSEKVENSER	17
G. INGRIPA MOT MOBBNING	18
IV. Presentation och analys av materialet	18
A. LAGAR OM MOBBNING OCH KRÄNKANDE BEHANDLING I OLIKA SAMMANHANG	20
B. VAD ÄR IT BROTT?	20
C. KORT OM POLISIÄR JURISDIKTION PÅ INTERNET	21
D. KORT OM DIGITAL BEVISINSAMLING PÅ INTERNET	21
E. SAMMANFATTNING AV DET HANDLINGSUTRYMME LAGSTIFTNING OCH REGELVERK GER	21
V. Rättsfallets händelseförlopp	23
A. FILM 1 TILL 3 OCH BROTTSRUBRICERINGEN FÖRTAL	25
B. FILM 4 OCH BROTTSRUBRICERINGEN SEXUELLT OFREDANDE – UTREDNINGEN INLEDS	25
C. OM ATT BEGÄRA UT UPPGIFTER FRÅN MICROSOFT	26
D. FJÄRDE FILMEN BINDER E-POST ADRESSENS IP-ADRESS TILL EN ABONNEMANGSINNEHAVARE	27

E.	OM ANHÅLLANDEN AV DE MISSTÄNKTA	27
F.	NÄR POLISEN SAMLAT IN INFORMATIONEN	28
G.	DE MÅLSÄGANDE	29
H.	TINGSRÄTTENS BEDÖMNINGAR	30
I.	TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER ETT	32
J.	TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER TVÅ	32
K.	TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER TRE	33
L.	TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER FYRA	33
M.	PÅFÖLJDERNA	34
VI.	Sammanfattade diskussion	36
A.	NÄRBYRÅKRATERNAS BIDRAG TILL UTVECKLINGEN AV LAGSTIFNINGEN	37
B.	FÖRTAL PÅ INTERNET EN FRÅGA FÖR SAMHÄLLET	39
C.	PROBLEMATIKEN MED ATT KUNNA IDENTIFIERA FÖRÖVAREN	40
D.	EN KOMMENTAR AVSEENDE OFFRETS SITUATION VID DIGITAL MOBBNING	41
E.	POLISENS SAMVERKAN MED SOCIALA MEDIER OCH ANDRA HEMSIDOR	42
F.	VUXEN NÄRVARO PÅ INTERNET	42
VII.	Reflektioner	43

I. INLEDNING

I detta kapitel beskrivs våra motiv att undersöka hur rättsväsendet reagerar på mobbning och kränkande behandling av enskilda personer på Internet. I kapitlet beskrivs examensarbetets syfte och frågeställningar. Det avslutas med examensarbetets disposition.

Ny teknik omformar vår tillvaro i en takt som inga generationer före oss upplevt. Internet har växt och förändrats sen ARPANET lämnades över från militären till universiteten under mitten av 1980-talet. Stiftelsen för Internetinfrastruktur rapporterade under år 2010 att 85 procent av den svenska befolkningen över 16 år hade tillgång till Internet i hemmet. Av alla Internetanvändare hade 97 procent tillgång till bredband vilket motsvarade 84 procent av den svenska befolkningen. Samtidigt ökade användningen av mobilt Internet kraftigt, även om antalet användare inte ökade lika kraftigt, har svensken blivit allt mer mobil i sin användning av Internet (Findhal, 2010, s.6). Undersökning visade även en ökning av användandet av Internet på daglig basis i alla åldersgrupper under perioden 2009 till 2010. De flitigaste Internetanvändarna på daglig basis under 2010 var åldersgruppen 16-24 år som låg på 92 procent (Findhal, 2010, s.10).

Sverige framstår som ett land vars invånare är flitigt uppkopplade till Internet. Utvecklingen av en gränslös och alltid tillgänglig kommunikation över Internet har dock även en negativ sida. Internet har bidragit till att skapa nya tillfällen till brott. Som exempel på så kallad IT-brottslighet nämner polisen på sin hemsida två definierade IT-brott som är datorintrång och datorbedrägeri. Polisen beskriver även på sin hemsida att IT-relaterad brottslighet är brott där IT-teknik nyttjats för brottet. Det kan gälla grooming där någon tar kontakt med barn under femton år i sexuella syften och förtal och trakasserier. Polisens hemsida tar även upp andra brott som barnpornografibrott och brott mot personuppgiftslagen som kan vara IT-relaterade.

Vårt mål med detta examensprojekt har varit att lära oss mer om utredningsförfaranden av IT-relaterade brott och samtidigt belysa rättsväsendets reaktioner på mobbning och kränkande behandlingar som sker med hjälp av informationsteknik.

Mobbning, trakasserier och kränkande behandling av unga med hjälp av informationsteknik har uppmärksammats av svenska medier (Hedblom, 2008; Sohlander Cassel, 2008; Åkesson,

2009). Ett fenomen som ökat med att allt fler barn och unga får tillgång till Internet. Medierådets undersökning från 2010 visade att 58 procent av alla barn mellan åldrarna 9-16 chattade på Internet och 50 procent umgicks på sociala medier på Internet under sin fritid (Medierådet, 2010, s.47-48). Detta borde kunna ses som en stor och möjlig yta för mobbning och kränkande behandlingar.

Kunskaperna om mobbning och kränkande behandling över Internet har visat sig vara begränsade. Vi har av det skälet valt att genomföra en explorativ fallstudie där vi analyserat ett aktuellt rättsfall som rubricerades som grovt förtalsbrott. Gärningsmännen var ett antal unga män i åldrarna femton till nitton år som gjort ett antal kränkande filmer med grova sexuella anspelningar. Filmerna återgav ett fyrtiotal flickor som kunde identifieras i filmerna vilka spreds via chattnätverket MSN och videohemsidan YouTube.

A. SYFTE

Syfte med vårt examensarbete har varit att med en explorativ fallstudie belysa hur rättsväsendet reagerar på mobbning och kränkning av enskilda personer på Internet. Vilket innefattar polisens avvägning om att inleda en polisutredning, polisutredningens genomförande och domstolens bedömning och utslag.

B. FRÅGESTÄLLNING

Hur agerar rättsväsendet mot kränkande behandling och mobbning av enskilda personer som sker med hjälp av informationsteknik?

Vilka svårigheter ställs polisens utredare och rättsväsendet inför när det gäller att identifiera förövare och knyta dem till brottet?

C. STUDIENS AVGRÄNSNING

Fallet som studeras utspelade sig på en mindre ort i Sverige och riktar uppmärksamheten mot kränkande behandling som en form av förtalsbrott. Det är dock inte i första hand brottet, gärningsmän och brottsoffer utan utredningen som fokuseras i vår studie. Informationen om fallet kommer inte direkt från gärningsmän och målsägande utan har hämtats ur den dokumentation som polis och tingsrätt svarat för och ur de intervjuer som genomförts med

polisens utredare. Det har inte heller gjorts någon uppföljning av händelseförloppet efter domslutet eller undersökning av hur de inblandade upplevt situationen. Även om förövarna är unga män och brottsoffren är unga kvinnor analyseras inte utredningsförfarandet ur ett genusperspektiv. Om studiens syfte varit att belysa förövarnas och brottsoffrens upplevelser hade detta varit mer relevant.

D. DISPOSITION

Metod - I detta kapitel presenteras uppsatsens ansats och de metoder som valts för att samla in och belysa uppsatsens syfte och frågeställningar. Ansatsen är explorativ och de metoder som valts är kvalitativa. Uppsatsen bygger i huvudsak på dokument och rättskällor som beskriver ett fall av kränkande behandling av ett antal unga kvinnor på Internet, förövarna är unga män jämnåriga med flickorna. Uppmärksamheten riktas mot hur fallet aktualiserades och blir ett ärende för polisen, hur detta utreds samt hur domstolen tar ställning och motiverar sitt beslut. Förståelsen av fallet fördjupas genom intervjuer med poliser som svarat för utredningen.

Bakgrund och teorier om mobbning - För att sätta in rättsväsendets agerande mot mobbning och kränkande behandling i ett sammanhang beskrivs i detta kapitel några definitioner av begreppen. Fokus ligger i vårt examensarbete på polisens utredningsarbete, hur detta sker utifrån lagstiftning och regelverk men också utifrån viljan att ta hänsyn till såväl brottsoffer som gärningspersoner och hantera det aktuella fallet av mobbning och trakasserier på Internet. Vidare diskuteras begreppet digital mobbning, cybermobbning och trakasserier över Internet.

Presentation och analys av materialet - I detta kapitel beskriver vi bland annat vad polisens uppdrag är, vilka lagar som kan relateras till mobbning och kränkande behandlingar samt kort om digital bevisinsamling på Internet. Vi beskriver även begreppsskillnaden mellan IT-brott och IT-relaterad brottslighet.

Rättsfallets händelseförlopp - Nästa steg i vår analys baseras på förundersökningsprotokoll, domstolsprotokoll samt på intervjuer med utredningscheferna Stefan Jarlhage och Carl Hedberg. Utifrån dessa källor ska vi beskriva utvecklingen av vårt fall, från anmälningarna, öppnande av utredning, genom utredningen till domslut. Vi kommer att analysera hur polis och rättsväsende uppfattar och hanterar det av lagstiftningen givna handlingsutrymmet.

Sammanfattande diskussion - I detta avsnitt börjar vi med att diskutera digital mobbning utifrån rättsväsendets och polismyndighetens perspektiv. Perspektivet vidgas senare till att innefatta andra områden som vi tycker att vårt arbete uppmärksammat. Det gäller inte minst situationen för brottsoffren. Vi identifierar även andra områden som vi funnit skulle behöva förändras för att möta de nya situation som uppkommit när mobbning, trakasserier, kränkande behandling och förtal sker på Internet. Vår fokus har legat på rättsväsendets reaktioner men i sammanfattningen lyfter vi även upp behovet av vuxenvärldens närvaro på Internet.

Reflektioner - I detta kapitel reflekterar vi över om vi har uppnått vårt mål och försöker avrunda med våra egna åsikter. Vi ger även förslag på vidare forskning som bör göras för att få en klarare bild om omfattningen av digital mobbning.

II. Metod

I detta kapitel presenteras uppsatsens ansats och de metoder som valts för att samla in och belysa uppsatsens syfte och frågeställningar. Ansatsen är explorativ och de metoder som valts är kvalitativa. Uppsatsen bygger i huvudsak på dokument och rättskällor som beskriver ett fall av kränkande behandling av ett antal unga kvinnor på Internet, förövarna är unga män jämnåriga med flickorna. Uppmärksamheten riktas mot hur fallet aktualiserades och blir ett ärende för polisen, hur detta utreds samt hur domstolen tar ställning och motiverar sitt beslut. Förståelsen av fallet fördjupas genom intervjuer med poliser som svarat för utredningen.

En explorativ ansats används för att undersöka och belysa forskningsfält som tidigare inte blivit belysta i någon större omfattning (Brewer & Hunter, 1989). Mobbning och kränkande behandling över Internet är ett sådant fält. Det är också ett fält som berör flera olika vetenskapliga discipliner och perspektiv. Det gör att vetandet är uppsplittrat mellan dessa discipliner. Det perspektiv som ligger oss närmast är det tekniska perspektivet som uppmärksammar de tekniska problemen som till exempel är förknippade med att spåra Internetadresser och knyta dem till användare. Ett annat perspektiv är det juridiska som handlar om vilka rekvisit som ska vara uppfyllda enligt Brottsbalken för att de kränkningar som förekommit ska betraktas som juridiskt brottsligt. Ett tredje perspektiv är det samhälls- och beteendevetenskapliga som handlar om hur mobbning och kränkande behandling förändras genom att det sker över Internet.

A. ATT FOGA SAMMAN SKILDA PERSPEKTIV

De olika vetenskapliga perspektiven kan lämna sitt bidrag till förståelsen av samhällets reaktioner på mobbning och kränkande behandling över Internet. Wittgenstein (1992) beskriver i ”*Filosofiska undersökningar*” hur olika perspektiv kan lämna sitt bidrag till förståelsen av ett fenomen. Wittgenstein utgår från hur vi lägger pussel. Först sorterar vi pusselbitarna i olika kategorier för att skapa överblick och sedan läggs bitarna på plats. Den struktur vi valt för att skapa överblick över vårt insamlade material utgår från

en tidslinje. Längs denna tidslinje redovisas materialet från den första kränkande behandlingen som anmälts av de unga flickorna som utsattes på Internet, och som är upphov till fallet, polisutredningens olika skeden, till dess att domstolen fattar beslut om påföljder. Istället för att skilja på materialpresentation och analys i olika kapitel, har vi valt att låta analysen kombineras med materialpresentationen samt den sammanfattande diskussionen. Analysens skilda perspektiv integreras därigenom i varandra samtidigt som onödiga upprepningar undviks i uppsatsen.

B. METODTRIANGULERING

De metoder som används för att undersöka olika sociala fenomen upplevs ibland som otillräckliga. Medan en metod bidrar till att rikta uppmärksamheten mot vissa aspekter av verkligheten, riskerar andra aspekter att utelämnas. Enbart kvantitativa metoder som enkäter eller strukturerade intervjuer med strikta svarsalternativ räcker nödvändigtvis inte till för att belysa sociala fenomen, i synnerhet inte om dessa fenomen är komplexa. Vid dessa tillfällen skulle en kombination av olika metoder vara behjälpligt. Det brukar beskrivas som metodtriangulering (Svensson och Starrin, 1996; Merriam, 1994; Reichardt och Cook, 1979; Jick, 1979; Trend 1979). Fördelen med metodtriangulering är att den oftast ger data som kan komplettera eller bekräfta varandra (Svensson och Starrin, 1996; Merriam, 1994; Brewer och Hunter, 1989).

Triangulering kritiserar för att den bortser från att skilda teorier och ur dessa härledda begrepp och metoder i själva verket är uttryck för djupgående skillnader i synsätt och värderingar. Skilda metoder kan dock, enligt Svensson och Starrin (1996), komplettera varandra. I fallstudien har rättskällornas beskrivningar av de kränkande behandlingarna och utredningsförfarandet kunnat kompletteras av våra respondenters mer ingående diskussion av dessa förhållanden. De har också tillfört det tekniska perspektivet och de problem som utredare ställs inför när det gäller att identifiera brott över Internet.

C. FALLSTUDIEN SOM ANSATZ

Vi har valt att genomföra vår undersökning som en fallstudie då vi anser att det passar vår studie bra. Enligt Denscombe (2006) undersöker fallstudien en verklig händelse som inträffat,

en organisation, en aktivitet eller en person. Syftet med vårt examensarbete har varit att belysa hur rättsväsendet reagerar på mobbning och kränkning av enskilda personer på Internet, innefattande polisutredningens genomförande, åklagarens beslut och domstolens bedömning och utslag. För att belysa syftet och ge svar på våra frågeställningar har vi valt att undersöka ett verkligt fall som utgörs av en polisutredning och den efterföljande hanteringen av denna i tingsrätten avseende en inträffad händelse av mobbning och trakasserier på Internet. Denscombe (2006) medger att det innebär en begränsning att studera ett enskilt fall samtidigt som detta studeras mer detaljerat och fler variabler beaktas. Ett sätt som vi använt oss av för att öka tillförlitligheten hos fallstudien är att, som nämnts tidigare, samla in data på olika sätt som kompletterar varandra. Vi använder oss av både intervjuer, granskning av dokument och studier av lagstiftning och regelverk. Denscombe (2006) betonar fallstudiens styrka att undersöka ett fåtal enheter för att skaffa sig ingående kunskap om det fenomen man studerar.

”Fallstudiens verkliga värde är att den erbjuder en möjlighet att förklara varför vissa resultat kan uppstå – mer än att bara ta reda på vilka dessa resultat är.” (Denscombe, 2006, s.42)

Fallstudien medger inga generaliseringar utifrån endast ett fall (Denscombe, 2006). Däremot ger den således ingående kunskap om det studerade fallet. Just i en explorativ studie framstår fallstudien som ett lämpligt val av metod. Det rättsfall vi studerar ser vi som ett exempel på hur fall av det här slaget hanteras av polis, åklagare och domstol. Den kunskap vi får leder till en fördjupad kunskap om denna typ av fall. Denna kunskap kan sedan ligga till grund för fortsatta studier. Denscombe (2006) beskriver fallstudiens fördel att den tillåter forskaren att använda sig utav olika metoder för att få fram de data som behövs, vilket passar vårt upplägg.

D. INTERVJUER OCH FORSKNINGSETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN

De intervjuer som genomfördes utgår från semistrukturerade intervjumallar, vilka gav stort utrymme för informanternas egna funderingar. Två veckor ägnades inledningsvis åt utarbetande av intervjumanualer, och åt att finna lämpliga respondenter. Att forska kring rättsfall innefattar att forskningsetiska frågeställningar måste tas i beaktande. De personer som förekommer i rättsfall har troligen ett intresse av att efter rättegången undvika ytterligare uppmärksamhet. Vi har av den anledningen valt att avidentifiera

orten, förövarna och offren i vårt fall, och istället val att förvränga namnen, även om materialet i stor utsträckning bygger på offentliga handlingar. Vi har även valt att censurera några av de grövsta könsorden och svordomarna med stjärnor i texten. Denna censur har gjorts för att inte väcka anstöt hos läsaren till denna uppsats samt för att inte bidra till fortsatt onödigt spridning av de kränkande texter som förekom i rättsfallet.

När det gäller informanter valdes dessa utifrån deras sakkunskap och erfarenhet av polisiära utredningar och deras inblick i vårt fall. I deras fall inhämtades informerat samtycke. De fick också möjlighet att i efterhand granska sin medverkan i uppsatsen innan slutversion.

E. REDOVISNING AV INFORMANTERNAS BERÄTTELSE

De berättelser som skapats ur intervjusituationens samtal innehåller sannolikt spår av både de intervjuade poliserna och intervjuarna. Merriam (1994) menar att inneha en hållning som är icke-värderande, sensitiv och respektfull gentemot den intervjuade är avgörande för intervjuens kvalitet. Våra informanter upplevdes att ha viljan att dela med sig av sina erfarenheter. Dexter (1970) menar att intervjuer många gånger kan upplevas som något positivt även av dem som blir intervjuade. Många informanter kan uppskatta möjligheten att diskutera sina tankar och erfarenheter med en intresserad intervjuare.

Kännetecknet på en bra kvalitativ intervju är, enligt Starrin och Renck (1996), att denna innehåller ett begripligt och sammanhängande resonemang inom relevanta områden. Vi skapade så långt det var möjligt en ostörd samtalsituation under intervjuerna, även när dessa genomfördes på respondenternas arbetsplatser. En bra kontakt med respondenter är en bra förutsättning för bra intervjuer.

Utdrag ur genomförda intervjuer har fogats in i rättskällornas beskrivning av vårt fall. Citat återges ur intervjuerna för att läsaren ska kunna göra sig en rättvisande bild av intervjuades åsikter.

F. ANALYS AV DET INSAMLADE MATERIALET

Hammersley och Atkinson (1997) menar att analysprocessen kan beskrivas som att aktivt konstruera en verklighet ur ett material som samlats in. Samtliga intervjuer har omskrivits för analys. Det gäller för analysen att skapa en förståelse för hur rättskällor och intervjuer beskriver vårt fall och själva utredningsförfarandet. Merriam (1994) beskriver tolkningsprocessen som en kombination av närhet och öppenhet inför materialet och distans genom de vetenskapliga teorier som används för att förstå materialet. Mills (1971) betonar betydelsen av att sammanbinda analysen av olika sociala fenomen i en kontext.

Det innebär att mobbning och kränkande behandling på Internet måste förstås i sitt sammanhang. Det gäller även polisens utredningsförfarande som måste relateras till sin organisatoriska och sociala kontext. Det sker i vårt fall med hjälp av Michael Lipskys (1980) begrepp ”närbyråkrater” eller ”street-level-bureaucracy”.

III. Bakgrund och teorier om mobbning

För att sätta in rättsväsendets agerande mot mobbning och kränkande behandling i ett sammanhang beskrivs i detta kapitel några definitioner av begreppen. Fokus ligger i vårt examensarbete på polisens utredningsarbete, hur detta sker utifrån lagstiftning och regelverk men också utifrån viljan att ta hänsyn till såväl brottsoffer som gärningspersoner och hantera det aktuella fallet av mobbning och trakasserier på Internet. Vidare diskuteras begreppet digital mobbning, cybermobbning och trakasserier över Internet.

A. POLISEN SOM ”NÄRBYRÅKRAT”

Lipsky (1980) beskriver poliser, socialarbetare och lärare som ”närbyråkrater” eller en form av ”street-level-bureaucracy” som tillämpar lagstiftning och regler i mötet med människor. Lipsky menar att polisens arbete sker i skärningspunkten mellan lagstiftning, regelverk och hänsynen till de mänskliga aspekterna i situationen, till såväl brottsoffer som förövare. Nya företeelser som mobbning och trakasserier på Internet ska utredas enligt gällande lag och på

ett för alla inblandade parter rättssäkert sätt, men polisutredningen ska dessutom leda till att misstänkta förövare kan knytas brottet.

Lipsky (1980) menade att polisen inte bara tillämpade lagen utan i hög grad bidrog till dess utformning när de anpassade lagen efter omständigheterna i de enskilda fallen. Det är särskilt påtagligt i situationer när polisen ställs inför företeelser som lagstiftaren inte kunde förutse. Polisen har då att använda gällande lagstiftning på ett sätt som gör att denna kan tillämpas på fallet och att detta kan bli föremål för rättens prövning. Lipsky (1980) påpekar att polisens utredningsarbete utförs till största delen utan allmänhetens insyn och om detta ska synliggöras krävs det att man studerar enskilda fall.

B. DEFINITION AV MOBBNING

Mobbning och trakasserier hör till de företeelser i vardagen som beskrivs med begrepp som hör vardagen till. Det finns dock försök att ge begreppen en mer entydig innebörd. Professor Dan Olweus (2007) vid universitet i Bergen, Norge skriver i sin bok *”Mobbning i skolan”* att: *”En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer”* (Olweus, 2007, s.4).

Antol Pikas är vid sidan av Olweus en annan auktoritet på området. Gunilla Björk (1999) citerar pedagogen Pikas i sin bok *”Mobbning en fråga om makt”*. Pikas menar att:

”Mobbning är medvetna, icke-legitima fysiska eller psykiska angrepp och/eller uteslutningar ur gemenskapen, som riktas mot en enskild person i underläge av en grupp vars medlemmar förstärker varandras beteende i interaktion” (Björk, 1999, s.21).

Flera organisationer som arbetar mot mobbning och trakasserier har bidragit till beskrivning av begreppet. Organisationen Friends som arbetar för att stoppa mobbning skriver på sin hemsida att: *”Mobbning är inte engångsföreteelser eller konflikter, utan en systematisk kränkning av en person”* (Friends, Internetkälla). På Friends hemsida finns även en onlineordlista, och under rubriken *”mobbning”* står: *”Mobbning är när någon blir utsatt för negativa handlingar under en tid. Den som blir utsatt kommer i underläge och kan därför ha svårt att försvara sig”* (Friends, Internetkälla).

Den nationella ungdomsmottagningen på Internet UMO.se som är finansierad av Socialstyrelsen på uppdrag av Integrations- och jämställdhetsdepartementet beskriver mobbning som följande:

”Mobbning är att upprepade gånger behandlas illa av människor runt omkring. Alltså inte en taskig grej utan flera, och det gör att den som mobbas börjar må sämre och sämre. Det som börjar som något som kanske inte känns så farligt kan sluta i att någon mår väldigt dåligt. Men det är också viktigt att tänka på att man kan må dåligt av att ha behandlats illa en enda gång, även om det inte kallas mobbning”.

(Umo din ungdomsmottagning på nätet, Internetkälla)

Den ideella organisationen Barnens Rätt I Samhället (BRIS) skriver bland annat i sitt faktablad på sin hemsida om mobbning på följande vis: *”Mobbning är när någon blir utsatt för upprepade negativa handlingar under en tid. Den som blir utsatt kommer i underläge och känner sig kränkt.”* (BRIS, Internetkälla).

Vårdguiden.se som bedrivs av Stockholms läns landsting skriver följande på sin hemsida angående mobbning:

”Mobbning är när någon systematiskt trakasserar en annan person fysiskt eller psykiskt. Mobbning betyder att man utesluts ur kamratkretsen, blir illa behandlad och förtrycks. Mobbning är ingen engångsföreteelse utan en systematisk kränkning av en person. Mobbning kan vara allt ifrån att bli kallad nedsättande saker till att bli utsatt för våld. Det har även blivit vanligare att mobbning sker via e-post eller sms. Mobbning kan också vara att inte bli utsatt för någonting alls utan att istället bli utfrysst helt och hållet”.

(Vårdguiden, Internetkälla)

Mobbning och trakasserier förekommer inte bara bland unga eller i skolmiljön. Den statliga myndigheten Arbetsmiljöverket definierar mobbning på sin hemsida som följande:

”Med mobbning menas handlingar som utförs upprepade gånger över tid, av en eller flera mot en eller ett fåtal personer. Den eller de som blir utsatta befinner sig i ett underläge i förhållande till den/dem som mobbar och löper risk att drabbas av ohälsa.”

(Arbetsmiljöverket, Internetkälla)

Av att döma av definitionerna vi granskat i ovanstående stycken verkar det som att upprepning är något av ett vanligt gemensamt kriterium för definition av mobbning. Flera av de ovanstående definitionerna benämner att det ska ske under en viss tidsperiod. Några av definitionerna är noga med att påpeka att mobbning kan vara både fysisk och psykisk. När det gäller mobbning framstår det som ett gruppfenomen och de som utsätts för denna upplever att det är många i deras omgivning som vänder sig mot dem. Det gäller inte för trakasserier där förövaren kan vara en enskild person. Vi kan sammanfattningsvis konstatera att det finns olika typer av mobbning och trakasserier.

C. OLIKA TYPER AV MOBBNING OCH TRAKASSERIER

Friends delar in mobbning och trakasserier i tre olika typer efter vilka uttryck de tar sig;

”Fysiskt/kroppsligt: Att göra något mot någon annans kropp som att slå, sparka, tafs, komma för nära, hålla fast, knuffa, fälla, nypa, dra i håret, kasta sudd, stjäla eller förstöra saker osv.

***Verbalt/genom ord:** Att göra illa någon med hjälp av ord. Det kan man göra genom att hota, skriva elaka lappar, klottra eller att säga något direkt till personen så som: fetto, hora, vilken ful tröja du har, du får inte vara med osv. Men man kan också göra det bakom ryggen på någon genom att snacka skit och sprida rykten.*

***Psykiskt/mentalt:** Att på olika sätt "i det tysta" visa en person att den inte är välkommen. Exempel är när alla i klassen är bjudna på fest*

utom en person, när man jämt är ensam på rasterna utan att ha valt det, när man alltid blir sist vald i gympan, när någon gör ett elakt tecken eller när ingen hälsar på en när man kommer till skolan. Det kan faktiskt räcka med irriterade blickar eller suckar när man kommer i närheten för att man ska bli ledsen. ”

(Friends, Internetkälla)

Författaren Barbara Coloroso (2004) skriver i sin bok ”*Mobbningens tre ansikten*” om tre olika indelningar av mobbning. Indelningarna skrivs främst mot barns situation.

Fysisk mobbning beskrivs som den mest synliga formen av Colorosos tre indelningar och är därför den enklaste att identifiera. Coloroso skriver att fysisk mobbning utgör mindre än en tredjedel av de mobbningsincidenter som barn har berättat om. Hon skriver att fysisk mobbning kan innefatta bland annat örfilar, knuffar och förstörelse av tillhörigheter. Coloroso (2004) påpekar även på att ju starkare och större mobbaren är desto farligare kan ett fysiskt angrepp bli.

Social mobbning går ut på att angripa självkänslan hos personen. Enligt Coloroso kan detta till exempel ske genom att personen medvetet isoleras, utesluts, nedvärderas och ignoreras. Det kan även innefatta medveten förstörelse av vänskapsrelationer. Coloroso tar även upp kroppsspråkets betydelse som till exempel som att stirra, sucka och fnissa åt någon. Coloroso påstår vidare att social mobbning är vanligast i pubertetsåldern.

Verbal mobbning – beskrivs som ett enkelt och effektivt redskap för att bedriva mobbning. Det lämnar inga blåmärken och kan viskas relativt obemärkt och kan därför vara svårt att bevisa och uppmärksamma. Coloroso poängterar också faran att offret blir avhumaniserat om omgivningen tolererar verbal mobbning. Verbal mobbning kan vara kränkande telefonsamtal, elektroniskpost (e-post), glåpord, rykten, skvaller och anonyma lappar. Coloroso skriver även att verbal mobbning är den effektivaste formen som kan leda till de två andra formerna av mobbning.

D. DIGITAL MOBBNING

Mobbning och trakasserier tar sig nya uttryck när det sker på Internet. Med begrepp som ”digital mobbning”, ”cyber-mobbning” eller ”cyber bullying” beskrivs mobbning och trakasserier på Internet.

”Mobbning kan ske på olika arenor såsom i skolan, på fritiden eller på nätet. Mobbning och kränkningar som sker via nätet eller mobilen kallas ofta för e-mobbning. Med andra ord handlar det egentligen inte om en egen form av mobbning utan bara en ny kanal för mobbningen, via digitala medier. Det kan vara taskiga meddelanden i ett krypin, hotfulla sms, rykten eller förnedrande bilder som sprids över nätet. Det kan vara mail som alla utom en får eller att någon blir medvetet utfrysst genom blockering. Det som ofta upplevs som extra obehagligt är att man kan bli nådd var som helst. Inte ens hemmet är en frizon från mobbning”.

(Friends, Internetkälla)

IT-säkerhetsföretaget Symantec skriver i sin Internetfaktabank om cyber-mobbning att denna nya typ av mobbning skiljer sig mot den traditionella ”skolgårds mobbningen ”;

”There are two big differences between schoolyard bullying and cyber bullying. The cyber bully can use technology to spread his or her offensive messages to many more people very quickly. For instance, an embarrassing photo taken with a cell phone can be sent to dozens of classmates in minutes. Also, cell phones, PCs and the Internet, tend to give the cyber bully a sense of anonymity, which emboldens him or her to make their offensive behavior more vicious. “

(Symantec, Internetkälla)

United states computer emergency readiness team (US-CERT), som är en del av National Cyber Security Division (NCSA) vid Department of Homeland Security (DHS) i USA, beskriver cyber mobbning som;

“Cyberbullying refers to the new, and growing, practice of using technology to harass, or bully, someone else. Bullies used to be restricted to methods such as physical intimidation, postal mail, or the telephone. Now, developments in electronic media offer forums such as email, instant messaging, web pages, and

digital photos to add to the arsenal. Computers, cell phones, and PDAs are new tools that can be applied to an old practice.

Forms of cyberbullying can range in severity from cruel or embarrassing rumors to threats, harassment, or stalking. It can affect any age group; however, teenagers and young adults are common victims, and cyberbullying is a growing problem in schools. “

(US-CERT, Internetkälla)

Det välkända och populära Internet video-mötesplatsen och det sociala mediet ”YouTube” där allmänheten har möjlighet att gratis registrera konton för att publicera sina videors, skriver följande om cybermobbing och trakasserier på sin hemsida:

”Trakasserier är när någon upprepade gånger besvärar eller angriper någon annan. På Internet kallas det cybermobbing och man kan ofta se det i textkommentarer, meddelanden och videoklipp. Människor som gör detta gör det oftast för att få uppmärksamhet eller reaktioner av andra på Internet och i verkliga livet. Trakasserier kan vara lätt irriterande eller utgöra allvarliga säkerhetsproblem. Det är viktigt att se skillnaden så att du vet när du ska strunta i användaren och när du ska rapportera till en vuxen du litar på eller till myndigheterna.”

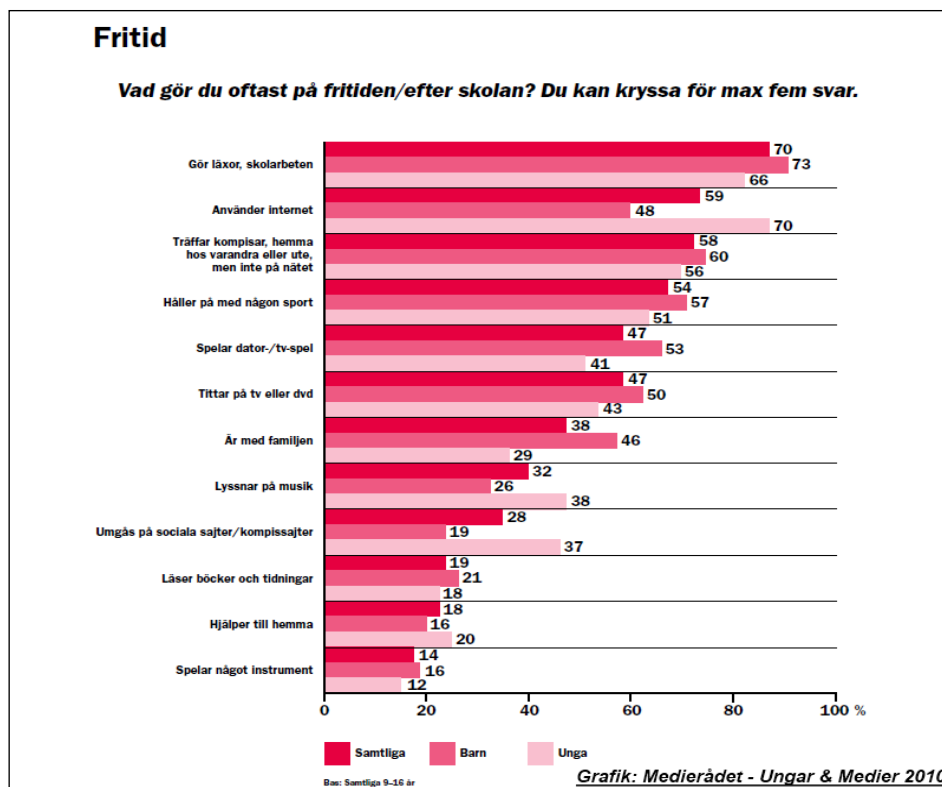
(YouTube, Internetkälla)

E. STATISIK ÖVER DE UNGAS DATORANVÄDNING OCH TILLGÅNG TILL INTERNET

Medierådet som var en kommitté inom regeringskansliet fungerade som ett kunskapscentrum om barn och ungas medievardag. Medierådet genomförde under februari och maj 2010 en undersökning ”Ungar & Medier 2010”. I undersökningen svarade 591 stycken 9-12 åringar och 590 stycken 12-16 åringar. I undersökningen svarade även 585 stycken föräldrar till barn i åldern 9-12 år och även 574 stycken föräldrar till barn i åldern 12-16 år gamla om sina erfarenheter och hur de uppskattar sina barns erfarenheter (Medierådet, 2010, s.112).

Undersökningen visade att 81 procent av 9-12 åringarna hade en egen mobiltelefon medan bland 12-16 åringarna var det hela 96 procent som hade en egen mobiltelefon (Medierådet, 2010, s.28). Forskarna bad även deltagarna att svara på vad de gör på fritiden/efter skolan. 48

procent av 9-12 åringarna uppgav att de använder internet medan 70 procent av 12-16 åringarna uppgav de använde Internet. 19 procent av 9-12 åringarna uppgav också att de umgås på sociala sajter/kompissajter medan det var 37procent av 12-16 åringarna som uppgav att de umgicks på sociala sajter/kompissajter (Medierådet, 2010, s.31) (Se figur 1).

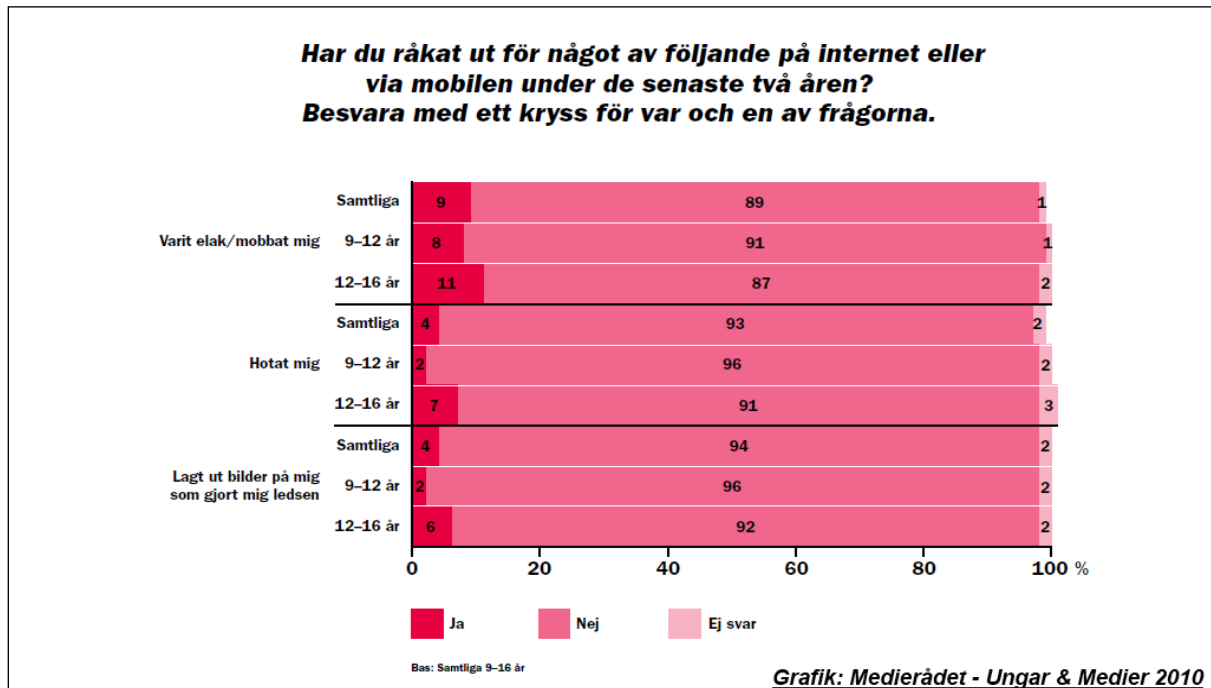
Figur: 1

På frågorna om respondenterna råkat ut för hot, publicering av bilder som gjort dem ledsna samt om någon varit elak/mobbat på Internet eller via mobilen under de senaste två åren, svarade åtta procent i gruppen 9-12 år att de råkat ut för mobbning eller att någon varit elak på Internet eller via mobilen under de senaste två åren. På samma fråga uppgav elva procent bland gruppen 12-16 år att det råkat ut för elakheter på Internet eller via mobilen.

Undersökningen har också frågat om hot på Internet eller via mobiltelefoni under de senaste två åren. Två procent i gruppen 9 -12 år uppgav att de råkat ut för hot medan i gruppen 12-16 uppgav sju procent att de råkat ut för hot. I undersökningen frågades även om deltagarna råkat ut för att någon lagt ut bilder på Internet eller via mobilen på den tillfrågade, som i sin tur gjort att den tillfrågade blivit ledsen. Där svarade två procent bland 9-12 åringarna och sex

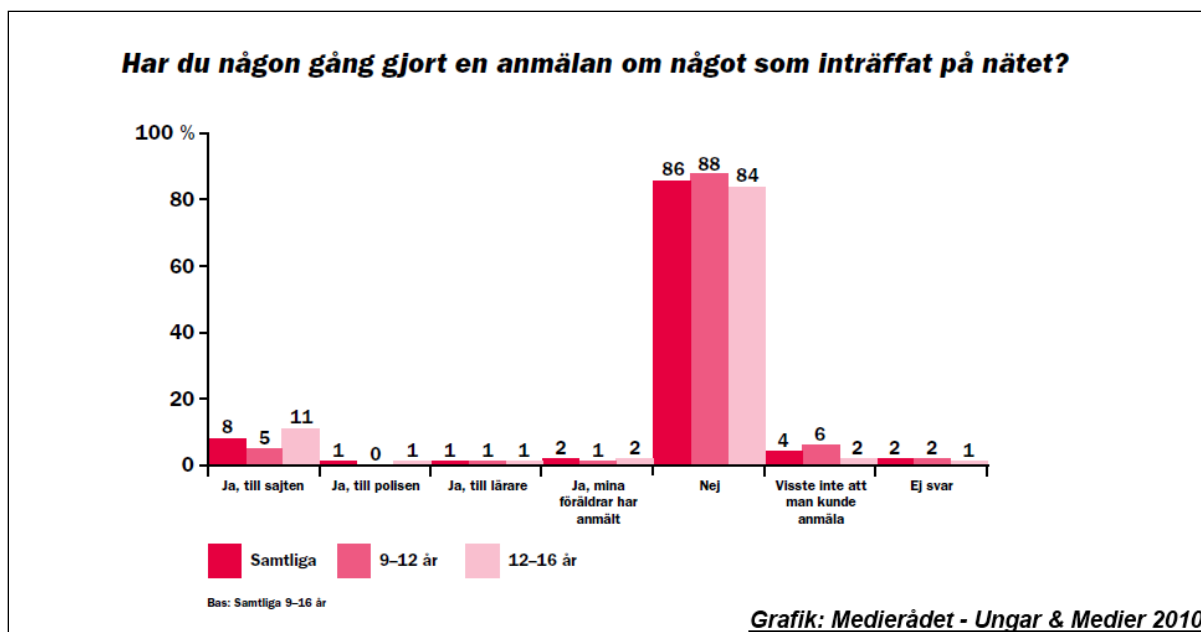
procent av 12-16 åringarna att de råkat ut för utlagda bilder på dem som gjort dem ledsna (Medierådet, 2010, s.57). (Se figur 2).

Det framgår även att bland de vuxna som deltog i undersökningen uppger tolv procent att deras barn råkat ut för allvarigare saker som hot eller mobbning på Internet (Medierådet, 2010, s.16).

Figur: 2

Undersökningen frågade även om de tillfrågade någon gång har gjort en anmälan om något som inträffat på Internet. 88 procent i gruppen 9-12 år respektive 84 procent i gruppen 12-16 år uppger att de inte gjort någon anmälan. Bland de som anmälde var det vanligast att de anmälde till sajten. I undersökningen var det bara gruppen 12-16 år som anmälde till polisen och det var då bara en procent. Totalt med båda grupperna inräknade svarade fyra procent i undersökningen att de inte visste att de kunde anmäla, och bland de som anmälde uppgav 32 procent att de inte fick någon hjälp av den de anmälde till (Medierådet, 2010, s.59). (Se figur 3).

Figur: 3

Det är troligen precis som undersökningen indikerar på, väldigt många unga som idag har tillgång till digital kommunikation och är då nåbara för negativ kommunikation som till exempel kränkningar. Även om undersökningen inte är en total undersökning av hela svenska befolkningen så visar den att problemet existerar. Undersökningens definitioner så som ”hot”, ”mobbing” och ”varit elak” får troligtvis betraktas som en subjektiv upplevelse hos den tillfrågade men borde ändå ses som något negativt och oacceptabelt från samhället.

F. KONSEKVENSER

Konsekvenserna av mobbing kan vara allvarliga för både mobbingsoffret samt för den som utför mobbningen. Enligt hemsidan brottsrummet.se, som är en satsning av Brottsförebyggande rådet (Brå) framgår det att det finns forskning som visar att den som mobbar löper större risk att bli kriminell när de blir äldre än barn som inte har mobbat i skolan. De som har blivit utsatta för mobbing får oftast sämre självkänsla och mår sämre i längre sikt.

Göteborgs stads social resursförvaltning skriver på sin hemsida att:

”Ca en tredjedel av de som varit utsatta för mobbing under längre tid får svårigheter i vuxenliv och arbetsliv” (Göteborgs stad social resursförvaltning, Internetkälla), samt att barn

som är mobbningsoffret kan bland annat få psykiska- och hälsoproblem (Göteborgs stad social resursförvaltning, Internetkälla).

G. INGRIPA MOT MOBBNING

Christer Olsson (1998) skriver i sin bok *”Mobbing och våld i verkligheten”* att när ett barn mobbas så måste omedelbart arbete påbörjas med att visa att mobbing är oacceptabelt. Olsson skriver att denna uppgift ligger hos både föräldrar, elever och all skolpersonal. Vidare ger även Olsson tre viktiga grundförutsättningar för mobbningsarbete:

”Den första förutsättningen är att man skapar en medvetenhet om hela problematiken. De vuxna i skolmiljön och elevernas föräldrar ska få en klar insikt och bli mer observanta när det gäller upptäcka mobbing.

Den andra förutsättningen är att hela skolan har den gemensamma attityden, att mobbing är något som ingen kan acceptera.” (Olsson, 1998, s.31).

Den tredje grundförutsättningen för mobbningsarbete som Olsson (1998) tar upp är att använda sig av elevernas erfarenheter och idéer genom att arbeta tillsammans med eleverna. Olsson ger flera exempel på hur lärare, elever och föräldrar kan arbeta mot mobbing. Han ger dock inte svar på vår fråga – hur ska polisen göra?

IV. Presentation och analys av materialet

I detta kapitel beskriver vi bland annat vad polisens uppdrag är, vilka lagar som kan relateras till mobbing och kränkande behandlingar samt kort om digital bevisinsamling på Internet. Vi beskriver även begreppsskillnaden mellan IT-brott och IT-relaterad brottslighet.

Lipsky (1980) beskrev, som vi nämnt tidigare, polisen som en form av ”närbyråkrater” eller ”street-level-bureaucracy” som hade att tillämpa lagstiftning och regler i mötet med människor. Lipsky menade att närbyråkraternas arbete skedde i skärningspunkten mellan lagstiftning, regelverk och hänsynen till de mänskliga aspekterna i situationen. Lipsky beskriver det som att poliser försöker utskilja ett handlingsutrymme för sitt agerande när de

utredning. Det är lagstiftningen, andra regelverk och polisiära rutiner som de enskilda polismännen har att ta ställning till och som ger dem deras handlingsutrymme.

Vi börjar vår analys av detta handlingsutrymme genom att granska vad som sägs i lagen. Det står förvisso inget direkt om ordet mobbning, trakasserier eller kränkande behandlingar i polislagen, men det framgår att polisen ska utreda brott, och som framgick av inledningen kan olika typer av mobbning och kränkande behandlingar vara juridiskt olagliga.

Polisens uppdrag beskrivs i Polislagen (1984:387) där det står att:

”2 § Till polisens uppgifter hör att

- 1. förebygga brott och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten,*
- 2. övervaka den allmänna ordningen och säkerheten, hindra störningar därav samt ingripa när sådana har inträffat,*
- 3. bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal,*
- 4. lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp, när sådant bistånd lämpligen kan ges av polisen,*
- 5. fullgöra den verksamhet som ankommer på polisen enligt särskilda bestämmelser.”* (Polislag (1984:387), § 2, Internetkälla)

Polisen ges årligen kompletterande uppgifter med så kallade regleringsbrev där regeringen framför vilka mål de har för polisens verksamhet för det året. Polisen sammanfattar själva på sin hemsida regleringsbrevet för budgetåret 2011;

”... polisen ska:

- Bidra till att öka människors trygghet och att det är viktigt att förtroendet för Polisen är högt.*
- Polisen ska bli mer effektiv och verksamhetsresultatet ska förbättras.*
- En större andel brott ska klaras upp och det brottsutredande och brottsförebyggande arbetet ska utvecklas.*

Särskilda uppdrag som anges gäller bland annat handläggningstider avseende unga lagöverträdare, utveckling av det brottsförebyggande arbetet samt hantering av mängdbrottsärenden.”

(Polisen, Internetkälla)

Polisen skriver vidare på sin hemsida att rikspolischefen sedan tolkar regleringsbrev och beskriver hur uppdraget ska genomföras.

A. LAGAR OM MOBBNING OCH KRÄNKANDE BEHANDLING I OLIKA SAMMANHANG

I vårt fall var det mobbning och kränkande behandling av ungdomar som aktualiserade utredningen. De lagrum som kan komma ifråga tas upp av Barnombudsmannen (BO) som bland annat ska företräda barn och ungas rättigheter. BO listar på sin hemsida olika brott som finns i svensk lagstiftning som skulle kunna relateras till olika former av mobbning. Som exempel ges *misshandel* (BrB 3:5), *olaga hot* (BrB 4:5), *ofredande* (BrB 4:7), *sexuellt ofredande* (BrB 6:10), *hets mot folkgrupp* (BrB 16:8), *förolämpning* (BrB 5:3), och *förtal* (BrB 5:1) (Barnombudsmannen, Internetkälla).

Det finns även i arbetarskyddsstyrelsens författningssamling (AFS) en författning om mobbning i arbetslivet så kallade *kränkande särbehandlingar* (AFS 1993:17). Skolverket använder heller inte ordet mobbning i juridiska sammanhang utan använder ordet *kränkande behandling* vilket Skollagens (2010:800) sjätte kapitel om *Åtgärder mot kränkande behandling* förbjuder och behandlar. Även Diskrimineringslagen (2008:567) skulle kunna omfatta mobbningsfall i form av diskriminering av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning och ålder.

B. VAD ÄR IT BROTT?

Stefan Kronqvist (2007) skriver i sin bok ”Brott och digitala bevis” att det rent juridiskt enbart finns två brott som är renodlade IT-brott, vilket innebär att brotten endast kan begås i datormiljöer. De två renodlade juridiskt klassade IT-brott är enligt Kronqvist och polisen hemsida brottsbalkens dataintrång (BrB 4:9 c) och datorbedrägeri (BrB 9:1).

Brottsförebyggande rådets undersökning om IT-relaterad brottslighet klargör med hjälp av bland annat Ernesto Savona att IT-relaterad brottslighet är ett samlingsbegrepp av

teknikneutrala brott som sker i datamiljö eller med hjälp av datorteknik. (Emanuelsson Korsell & Söderman, 2000, s.12).

C. KORT OM POLISIÄR JURISDIKTION PÅ INTERNET

Polisen möter vissa problem när de ska utreda brott som sker med hjälp av Internet. Det kan ibland vara problematiskt att polisiärt påverka förhållanden på Internet. Stefan Kronqvist (2007) beskriver i sin bok *Brott och digitala bevis* att rena jurisdiktionsproblem sällan stoppar brottsutredningar i verkligheten, medan det är vanligt att bristande bevis stoppar förundersökningar av Internetbrott. Detta gäller i synnerhet om landet där bevisen måste insamlas ifrån inte har brottet kriminaliserat (Kronqvist, 2007).

D. KORT OM DIGITAL BEVISINSAMLING PÅ INTERNET

Kronqvist (2007) delar in Internetbaserade bevis i två huvudtyper. Den första kallar Kronqvist för *identifieringsbevisning* som fås från spårning och identifiering av datorer som utnyttjas för brott, men även för att identifiera brottsmisstänkta personer. Den andra huvudtypen Kronqvist beskriver är *informationsbevisning* som innebär att on-line information som kan utgöra själva brottet eller annan information som stärker brottsmisstanken, säkras och lagras. Det senare gäller till exempel när brottet skulle kunna vara barnpornografiska bilder.

Kronqvist (2007) fortsätter med att betona skillnaden mellan säkring av on-line information med Rättegångsbalkens 27 kapitel om *hemlig teleavlyssning* då informationen är tillgänglig åt alla. Kronqvist skriver att informationen som är öppet tillgänglig för vem som helst på Internet inte omfattas av brottsbalkens fjärde kapitel om *post- eller telehemlighet*. Kronqvist skriver vidare att den som publicerar informationen förmodas vara medveten att vem som helst på Internet kan ta del av denna utan några begränsningar. Kronqvist påpekar dock att om det är personuppgifter inblandade kan *personuppgiftslagen* och även *polisdatalagen* bli väsentlig.

E. SAMMANFATTNING AV DET HANDLINGSUTRYMME LAGSTIFTNING OCH REGELVERK GER

Vi kan sammanfattningsvis notera att polisens utredare först har att ta ställning till om det föreligger brott som de har möjlighet att utreda. Ur Lipskys (1980) perspektiv skulle det

kunna uppfattas som att utredaren efter att anmälan kommit in undersöker vilka lagrum som kan vara tillämpliga i det enskilda fallet. Utredaren ska även bedöma om de juridiska rekvisiten är uppfyllda, vilket innebär att de prövar om gärningarna uppfyller lagens krav och villkor.

Utredningar kan ledas av en förundersökningsledare som kan vara åklagare eller polis. Enligt åklagarmyndighetens hemsida så framgår det vidare att polisen ofta är förundersökningsledare i spaningsskeden tills att de hittat en skäligen misstänkt, och att åklagaren sedan går in som förundersökningsledare. Det framgår vidare att polisen kan fortsätta vara förundersökningsledare även vid senare skeden vid mindre brott så som stöld, trafikbrott och snatteri. Åklagarmyndigheten skriver vidare på sin hemsida att åklagare leder förundersökningar då den misstänkte är frihetsberövad, våld eller hot mot nära anhöriga, den misstänkte och brottsoffer är under arton år samt vid grov eller komplicerad brottslighet (Åklagarmyndigheten, Internetkälla).

Det framgick även av vårt fall att det fanns allmänna regler som styrde polisens arbete. De lagrum som närmast kunde tillämpas i vårt fall var brott mot barn och unga som *förtal* (BrB 5:1), *grovt förtal* (BrB 5:2), *sexuellt ofredande* (BrB 6:10) och *övergrepp i rättssak* (BrB 17:10). Vilka några av rubriceringarna nämns på den statliga myndigheten barnombudsmannens hemsida över möjliga mobbnings brott (Barnombudsmannen, Internetkälla). I avsaknad på lagrum som direkt avser cybermobbing på Internet väljer polis och åklagare de lagrum som ligger närmast till hands. De bidrar härigenom till utvidgningen av dessa lagrum till att även innefatta dessa företeelser.

Vi kunde även notera att i vårt fall rörde det sig om en form av teknikneutralt IT-relaterat brott, som då skedde med hjälp av datorteknik. Kronqvist (2007) menade att ett vanligt problem var att bristande bevisning som lade hinder i vägen för förundersökningar av Internetbrott till skillnad från renodlade jurisdiktionsproblem. Vilket även kom att stämma överens i vårt rättsfall. *Identifieringsbevisningen* kunde även erbjuda många svårigheter när det gällde att spåra och identifiera datorerna som utnyttjas för brott, men även att knyta brottsmisstänkta personer till dessa.

V. Rättsfallets händelseförlopp

Nästa steg i vår analys baseras på förundersökningsprotokoll, domstolsprotokoll samt på intervjuer med utredningscheferna Stefan Jarlhage och Carl Hedberg. Utifrån dessa källor ska vi beskriva utvecklingen av vårt fall, från anmälningarna, öppnande av utredning, genom utredningen till domslut. Vi kommer att analysera hur polis och rättsväsende uppfattar och hanterar det av lagstiftningen givna handlingsutrymmet.

Av förundersökningsprotokollet framgår det att torsdagen den femtonde januari 2009, under lunchtid gör en ung flicka en anmälan hos närpolisen i den lilla staden Sparvberg¹. Hon uppger i anmälan att någon har lagt ut en video på videohemsidan YouTube där ett fotografi föreställande henne visas med kränkande text som: ”A² hur gammal var du när du började ***** , tre år eller? Din ***** motha *****”(Förundersökningsprotokoll, 2009, s.178). Dagen efter, fredagen den sextonde januari görs ytterligare anmälningar, då av sju andra unga flickor. Samma sak inträffar igen på måndagen den nittonde januari, då fyra andra unga flickor gör liknade anmälningar med kränkande texter kopplat till personidentifierande fotografier. Bilderna i filmerna uppges bland annat vara hämtade från Bilddagboken.se. Filmen i fråga kommer sedan att leda till ytterligare tolv anmälningar från slutet av januari ändra fram till slutet av november samma år med bilder kopplat till olika texter som:

”Tro inte att vi glömt bort dig den äckligaste ***** av dom alla. Du borde fan ha aids vid det här laget. Jag har en lastbil med cigaretter du är välkommen att ***** av mig för kicket. Seriöst lår och har ***** med 6st som Sparvbergs³ rykte går om iaf. *.*.*.*”
(Förundersökningsprotokoll, 2009, s.182)

Av förundersökningsprotokollet framgår det att nya anmälningar kommer in om en ny film till närpolisen i Sparvberg redan i slutet av februari. Film nummer tre anmäls till polisen före film nummer två. Den tredje filmen består av tjugosex fotografier på olika flickor med kränkande texter och påståenden av sexuell natur:

---

¹ Sparvberg är ett förvrängt orsnamn

² Personens namn skrivs inte ut

³ Ortens riktiga namn har förvrängts i citatet.

”Ching chang mijaaaou HEJ KINES JÄVEL! Har du kommit in i vuxenvärlden nu eller? Skaffat dig kille för en gångs skull. Alla har trott du va lesbisk innan för du fick din första kille 16 års åldern äckliga kines *****!!!” (Förundersökningsprotokoll, 2009, s.515).

Totalt anmälde femton flickor film nummer tre, mellan slutet av februari till slutet av november. Av förundersökningsprotokollet framgår att till skillnad från de andra filmerna som ingick i förundersökningen innehåller film tre även nedvärderande texter och bilder föreställande unga pojkar. Några av de pojkarna som förekom i film tre kommer senare att dömas till ansvar för produktion av en eller flera av filmerna. En av pojkarna som förekom i filmen smädas med orden:

”Här kommer lilla brassen. Han har sin *****stuga bara till för att ta oskulder Alla som går in där kommer inte ut utan rullstol. B⁴ är player som fucking inget vet om så mycket ... han är en av dem värsta” (Förundersökningsprotokoll, 2009, s.519).

Förundersökningsprotokollet visar att den tionde mars, några veckor efter film nummer tre först anmälts till polisen, anmäls film nummer två som även den spridits via chattnätverket MSN. Enligt anmälan innehöll filmen fotografier och kränkande texter med sexuella anspelningar. Film nummer två kom att omfatta totalt tjugofem anmälningar från början av mars till slutet av november under 2009. Filmen bestod av tjugofyra olika fotografier med kränkande texter kopplat till varje fotografi. Som exempel på några av de kränkande texterna från film två fanns:

”Fan va du är lik Shreks flickvän Fiona. Sätt en påse över huvudet så får du i alla fall **** mig...” (Förundersökningsprotokoll, 2009, s.386).

Samt även

”C⁵. Letar du efter mer blatte***** du kan ***** av eller? Okej här har vi en riktig ful svensk som jag förstår mig på. HUR FOLK KAN ***** HENNE!” (Förundersökningsprotokoll, 2009, s.382).

---

⁴ Personens namn skrivs inte ut

⁵ Personens namn skrivs inte ut

Av förundersökningsprotokollet visade det sig att det dröjde till övergången mellan juli och augusti tills den fjärde filmen börjar spridas och film nummer fyra anmäldes den elfte augusti. Enligt anmälan var brottsbeskrivningen övergrepp i rättssak och sexuellt ofredande. Enligt polisman och utredningschefen Carl Hedberg som arbetade med fallet så rubricerades den fjärde filmen som ett sexuellt ofredande medan de tre andra filmerna hade rubricerats som förtal.

A. FILM 1 TILL 3 OCH BROTTSRUBRICERINGEN FÖRTAL

Det framgår av vår intervju att förtal är ett brott som ska prövas av åklagare om det är ur särskilda skäl påkallat ur allmän synpunkt:

” ... får inte åtalas av annan än målsägande. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får åklagaren väcka åtal om detta av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal

... ” . (Brottsbalk (1962:700), kapitel 5 § 5, Internetkälla)

Åklagarens bedömning var att inte väcka åtal avseende filmerna ett till tre. Stefan Jarlhage som är polis och utredningschef på närpolisen i orten i fråga, menar att förtal som brott är ett internt brott mellan olika parter och det är väldigt mycket subjektiva känslor och uppfattningar. Jarlhage fortsatte med att förklara att det krävs särskilda skäl för att åklagaren ska få åtala och driva ärendet innan det bedöms vara en samhällsangelägenhet att lagföra förövarna.

B. FILM 4 OCH BROTTSRUBRICERINGEN SEXUELLT OFREDANDE – UTREDNINGEN INLEDS

Enligt förundersökningsprotokollet och intervjun rubricerades den fjärde filmen som sexuellt ofredande som lyder under allmänt åtal, vilket gjorde att polisen fick möjlighet att inleda utredningen av det inträffade. Det framgick vidare av förundersökningsprotokollet att den fjärde filmen bestod av tjugoåtta fotografier med kränkande texter samt en text som kunde uppfattas som övergrepp i rättssak. En omständighet som uppfattas som särskilt allvarlig i den fjärde filmen var:

”Sluta säga att du blev våldtagen, du har fan haft minst 2 3 ***** i dig om man räknar med mig ;) Ta tillbaka polisanmälan innan jag tar dig och filmer när vi har sex ännu en gång. PS. Du vet vem jag är. Föresten tack för senast” (Förundersökningsprotokoll, 2009, s.700).

Från utredningscheferna Hedberg och Jarlhage framgick det under vår intervju att filmerna utvecklades och blev grövre och grövre, varav den fjärde filmen stack ut som den grövsta. Denna film spreds via MSN chattnätverket och polisen behövde information för att kunna få fram en fysisk person bakom e-post adressen som spred filmen via chattnätverket.

C. OM ATT BEGÄRA UT UPPGIFTER FRÅN MICROSOFT

Enligt ett internt dokument som gavs till oss under intervjun med poliserna framgår det att chattnätverket och e-post adressens information ägs och lagras av det Amerikanska företaget Microsoft, och då företaget lagrar informationen på Amerikansk mark gäller Amerikansk lagstiftning. För den svenska polisen ska kunna ta del av informationen måste brottsbekämpande myndigheter gå via en advokatfirma som handlägger dessa ärenden i Sverige åt Microsoft.

Det framgick att brottsbekämpande myndigheter kan få ut information från Microsoft som nätverksadress (IP-adress), kundnamn, adress, telefonregistrering, registrerade sessionstider och varaktighetstider samt bank och kreditnummer kopplat till tjänsten och abonnenten. För att information ska lämnas ut kräver Microsoft att vissa kriterier ska vara uppfyllda. Bland annat att brottet som utreds ska kunna medföra minst två års fängelse samt att den exakta e-post adressen ska anges, samt vilken information som önskas att ta del av. Det framgick även att ansökan skulle vara undertecknad av förundersökningsledaren eller motsvarande. Samt om det skulle röra sig om nödfallssituationer som till exempel vid fara för dödsfall eller allvarlig fysisk personskada kunde kontakt direkt tas med Microsoft i USA via e-post, fax eller telefon med utlovad garanti på svar inom maximalt trettio minuter från mottagandet.

D. FJÄRDE FILMEN BINDER E-POST ADRESSENS IP-ADRESS TILL EN ABONNEMANGSINNEHAVARE

Då filmen som rubricerades som sexuellt ofredande⁶ hade en påföljd om fängelse upp till två år kunde polisen begära ut IP-adressen till e-postkontot från chattleverantören Microsoft. Av förundersökningsprotokollet framgår det att när polisen hade fått tag i IP-adressen kontaktades Internetleverantören som tillhandahöll IP-adressen dagen innan den första anmälan om brottet i film fyra mottogs. Internetleverantörens Internetloggar kunde visa vilken abonnent som vid den tidpunkten innehade den tilldelade IP-adressen, vilket gjorde att polisen kunde koppla IP-adressen till en plats och abonnemangsinnehavare. Några veckor senare gjorde polisen husrannsakan på tre olika adresser och på två adresser beslagtogs polisen flera datorer och kringutrustning som USB-minnen och optiska lagringsmedium⁷. Det framgick av intervjun med poliserna att innan husrannsakan gjordes kontaktades polisregionens IT-forensiker som gav instruktioner om hur polisen skulle gå tillväga vid säkerställandet av den tekniska bevisningen.

Det framgick från förundersökningsprotokollet att den tredje husrannsakan som gjordes samma dag hade som syfte att hämta en av de misstänkta i ärendet. Under dagens gång hämtades fyra pojkar in till förhör inom loppet av fem timmar från och med den första husrannsakan gjordes. Pojkarna var i åldrarna nitton, sjutton, sexton och sexton år gamla. Pojkarna delgavs misstanke om grovt förtal ”*genom att med filmer som innehåller bilder på flickor med kränkande texter utsatt ett stort antal flickor för andras missaktning genom att dessa spridits via Internet*” (Förundersökningsprotokollet, 2009, s.752), och förhörs av polisen. De fyra pojkarna anhölls även samma dag efter beslut från åklagaren som även var förundersökningsledare, då det rörde sig om så pass unga gärningsmän⁸.

E. OM ANHÅLLANDEN AV DE MISSTÄNKTA

Hedberg förklarade under intervjun att polisen leder förundersökningar tills de hittar en skäligen misstänkt, men att de sedan beroende på brottets art och andra förhållanden lämnar över ansvaret till åklagarmyndigheten. Hedberg förklarar även att den praktiska innebörden av att vara anhållen innebär att den anhållna låses in en cell och inte får ha kontakt med

---

⁶ Brottsbalken Kapitel 6 § 10: ” ... genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet ”.

⁷ CD/DVD-skivor

⁸ Carl Hedberg & Stefan Jarlhage polismän, intervju den 11 april 2011

omvärlden, bortsatt från polisen och sin försvarsadvokat. Jarlhage och Hedberg säger att grunden för att anhålla och låsa in personer kan vara att försvåra deras möjlighet att: fortsätta med brottsligheten, eller kunna prata ihop sig, lämna landet eller påverka bevis och vittnen.

När det gäller ungdomar är det ovanligt att de frihetsberövas under utredningen. Jarlhage hävdar att rättssystemet så långt som möjligt strävar efter att inte anhålla personer under arton år, och att det ofta krävs allvarliga brott för att åklagaren ska ta beslut om att låsa in så pass unga människor som det rörde sig om i detta fall. Jarlhage påpekar även att socialtjänsten måste informeras om de ärenden där personer under arton år misstänkts för brott. Det framgick vidare av intervjun med poliserna att pojkarna i fallet satt anhållna i ett dygn. Men att det även hölls förhör med två andra pojkar som inte behövde anhållas, då förhör har hållits med tillräckligt många som inte haft möjligheten att påverka eller prata ihop sig.

F. NÄR POLISEN SAMLAT IN INFORMATIONEN

Det framgick av IT-forensikerns rapport i förundersökningsprotokollet att en av de beslagtagna datorerna innehöll flera spår av filer som kunde påvisa att datorn användes vid skapande av de bildspel som förekom i utredningen. IT-forensikern gjorde en forensisk avbild av hårddisken och gjorde sedan sökningar med nyckelord som ska ha funnits med i det material som publicerats på Internet. IT-forensikern kunde påvisa att datorn använts vid produktionen då datorn hade en installerad föräldraövervakningsprogramvara som loggförde händelser på datorn som påvisade produktionen.

Jarlhage och Hedberg förklarade under vår intervju att när alla förhör är gjorda och alla protokoll skrivna sätts de ihop till ett så kallat förundersökningsprotokoll. Det hålls sedan en slutdelgivning som innebär att de misstänkta får komma in till polisstation och läsa igenom och kommentera förundersökningsprotokollet innan polisen lämnar ifrån sig det fastställda förundersökningsprotokollet till åklagaren. Åklagaren går igenom protokollet och gör en sista bedömning om det finns tillräckliga skäl för att väcka åtal. Om åklagaren väljer att väcka åtal skriver åklagaren en stämningsansökan till tingsrätten, där åklagaren talar om vilket brott som är begånget, varför och på vilket sätt brottet är begånget. Tingsrätten gör ingen egen bedömning om det ska hållas rättegång utan bestämmer bara ett datum när rättegången ska

hållas. Tingsrätten kallar sen de olika parterna till rättegången⁹.

Enligt stämningsansökan från domstolsprotokollet framgår det att åklagarens ansökan om stämning fastställdes i mitten av januari 2010 och att de fyra tidigare anhållna unga pojkarna samt två andra unga pojkar var de tilltalade gärningsmännen. I stämningsansökan fanns en åtalspunkt för varje film avseende grovt förtal samt den sista åtalspunkten som omfattande film fyra som även innebar övergrepp i rättssak. De unga gärningsmännen förekom ibland i flera åtalspunkter där varje åtalspunkt bestod av en film. Den första åtalspunkten som gällde film nummer ett innefattade tjugoen målsägande, varav den andra åtalspunkten omfattade tjugofyra målsägande, åtalspunkt tre omfattade fjorton målsägande och åtalspunkt fyra omfattade nitton målsägande. De målsägande var unga flickor i gärningsmännens åldrar. Enligt rotel fyra som hanterade rättegången i fallet så inleddes rättegången den åttonde februari bakom stängda dörrar och pågick i nio dagar, från den åttonde februari till tredje mars.

G. DE MÅLSÄGANDE

Domstolsprotokollet sammanfattar de målsägandes berättelser och det framgår att åttio förhör har hållits med de trettionio olika målsägande som åklagaren åberopade. Målsägande har huvudsakligen enhälligt berättat om varje films publicering, uppfattning om spridning och reaktioner från filmerna. Det framgår att de flesta av de målsägande har fått höra och ta del av filmernas existens från sina vänner och klasskamrater. De målsägande uppgav att de hört att den första filmen ska ha legat på videohemsidan YouTube medan de andra filmerna har spridits via chattnätverket MSN från en e-post adress. Flickorna ska ha uppgett att den första filmen fick väldigt stor spridning på kort tid i deras skolor. De menade att ”*alla*” i närliggande orter hade hört talats om filmerna. Det framgick även att de målsägande har känt eller träffat gärningsmännen vid varierande tillfällen. Samtliga målsägande uppgav sig: ”*ha blivit berörda av filmerna*” (Domstolsprotokollet, 2010, s.34).

Det framgår även från domstolsprotokollet att flertalet av de målsägande uppgav att de blivit allvarligt berörda och att de kände sig förnedrade och smutsiga. De målsägande som kränktes i flera av filmerna uppgav även att de kände sig maktlösa och att stämplingen som

---

⁹ Carl Hedberg & Stefan Jarlhage polismän, intervju den 11 april 2011

prostituerad bidrog till att flera upplevde att deras självförtroende skadades och att de blev mer tillbakadragna och reducerade sitt umgänge till sina närmre vänner. Flera av de målsägande uppgav även att de börjat ifrågasätta sina val av kläder, och att de upplevde att folk stirrade och hånflinade åt dem. Många målsägande säger sig ha haft sömnsvårigheter, mardrömmar och ofta fallit i gråt.

De målsägandes berättelser i domstolsprotokollet visar att de fick koncentrationssvårigheter på grund av filmerna, vilket påverkade deras skolgång och betyg då deras prestationsförmåga minskat. Det framgick även att mindre än en handfull av de målsägande inte upplevde sig ha tagit åt sig av filmens budskap och kände sig inte stämplade som prostituerad.

Av domstolsprotokollet framgick det att en legitimerad psykolog och psykoterapeut uttalade sig inför rätten om vilka generella följder det kunde bli för unga flickor som utsatts för de förhållanden som åtalet gällde. Vidare framgick det att även att psykologen inte träffat de målsägande men att tonårsperioden är en känslig fas: ”... *tonåren är en känslig utvecklingsfas där man är inne i en turbulent identitetsutveckling*” (Domstolsprotokollet, 2010, s.69).

Av domstolsprotokollet framgick vidare att psykologens uppfattning var att flickorna utsatts för var en allvarlig: ”... *gränsöverskridande handling med aggressiva och förnedrande inslag*.” (Domstolsprotokollet, 2010, s.69). Det framgick även att psykologen bedömde det material som presenterats som:

”... *likvärdigt med ett allvarligt sexuellt övergrepp... Flickorna kan komma att utveckla en sårbarhet för och tvivla på hur mycket de egentligen är värda. Om man är sårbar sedan tidigare så kan en sådan här händelse trigga igång en allvarlig psykiatrisk problematik.*”(ibidem).

H. TINGSRÄTTENS BEDÖMNINGAR

Det framgår från domstolsprotokollet att tingsrätten gjorde flera bedömningar av de uppgifter som polisen mottagit och inhämtat för att ställa de tilltalade till svars för de olika brotten, och

tingsrätten fick använda många förhörsuppgifter för att kunna fastställa vilka gärningar de olika gärningsmännen begick. Av domstolsprotokollet framgår det att domstolen noterat att åklagaren hävdade att pojkarna vid varje åtalspunkt agerat i samförstånd och tillsammans. Tingsrätten poängterade att medgärningsmannaskap förutsätter att gärningsmännen handlat i samråd eller i tyst samförstånd. Av domstolsprotokollet framgår det att:

”... även om de inblandade gärningsmännen inte var och en behöver utföra alla de handlingar som konstituerar brott skall de alltså uttryckligen eller underförstått ha ingått en överenskommelse som inbegriper samtliga objektiva rekvisit för gärningen”
(Domstolsprotokollet, 2010, s.29).

Tingsrätten betonar dock att det krävs att gärningsmännen har en gemensam idé eller brottsplan även om deras bidrag skiljer sig:

”Även den som inte faktiskt trycker på en tangent på datorn eller formulerar en kränkande text, men som genom sin närvaro ger ett slags psykiskt stöd åt de mer aktiva därmed stärker den gemensamma motivationen att begå brottet kan dömas som gärningsman”(Domstolsprotokollet, 2010, s.29).

Vidare framgår det från domstolsprotokollet att tingsrätten även diskuterade problematiken med att flera av de tilltalade gärningsmännen hade valt att ändra sina utsagor från polisförhören gentemot förhören i domstolen. Det framgick att pojkarna ska ha uppgett detaljerade uppgifter under förhören då de var anhållna om hur produceringen och spridningen ska ha gått till, men att de senare sagt att de hittat på uppgifterna för att bli frisläppta och att de kände sig pressade av förhørsledarna. Tingsrätten bedömde, att det pojkarna hade uppgett i polisförhören var detaljerade utsagor och att pojkarnas yttrande var väl överensstämmande mot varandra trots att pojkarna inte hade haft någon möjlighet att påverka varandras uttalanden. Tingsrättens bedömde därför att det pojkarna uppgav i polisförhören var att bedömas som trovärdigt.

I. TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER ETT

Avseende den första filmen riktade sig åtalet mot två pojkar. Domstolsprotokollet nämner att rätten även refererade till en tredje pojke som ska ha varit med vid produktionen av den första filmen, men som var under femton år och således inte var straffmyndig. Det framgår även av domstolsprotokollet att två pojkar som var straffmyndiga tonade ner sin delaktighet avseende tillverkningen av filmen, i motsats till det de angav under förhören då de var anhållna. Men att åklagaren valde att återropa de detaljerade och tydliga förhören som hölls från när de var anhållna. Åklagaren återropade även uppgifter som den minderåriga pojken frivilligt lämnade under rättegången till polisen.

Domstolsprotokollet visar även att tingsrätten bedömde att pojkarna var delaktiga i filmen då filmen producerades hemma hos den ena pojken, samt att urvalet av flickor och texter har skett gemensamt och att pojkarna måste förstått att kombinera fotografierna med texterna måste ha försämrat flickornas ryckte. Tingsrätten menade att *"innehållet varit ägnat att utsätta dessa flickor för andras missaktning"* (Domstolsprotokollet, 2010, s.41). Uppgifter från ett tidigare förhör när pojkarna var anhållna bedömdes av rätten att de båda pojkarna *"avsåg att sprida uppgifter om flickorna genom att låta andra så se filmen"* (ibidem).

De två straffmyndiga pojkarna dömdes till ansvar för förtal och tack vare att filmen fått stor spridning via YouTube och MSN bedömde rätten att förtålet var grovt. Rätten menade att pojkarna *"måste ha insett och accepterat att spridningen av filmen inte länge skulle kunna begränsas eller kontrolleras"* (Domstolsprotokollet, 2010, s.42).

J. TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER TVÅ

Den andra filmens åtal innefattade de två straffmyndiga pojkarna från den första åtalspunkten, film nummer ett, samt tre andra straffmyndiga pojkar. Det framgår av domstolsprotokollet att pojkarna ska ha tonat ner sin medverkan jämfört med det som uppgetts under polisförhören. Enbart två av pojkarna medgav till rätten någon form av mindre medverkan. Rätten bedömde att tillvägagångssättet att producera film två varit liknande som vid film ett. Tingsrätten valde att ogilla åtalet mot den ena pojken och dömer de andra till ansvar för förtal. Förtålet bedömdes som grovt på grund av den stora spridningen samt att spridningen inte kan kontrolleras. Rätten menade också att det är ologiskt och obegripligt att flera pojkar skulle ha

lagt ner mycket tid på att producerat en uppföljare till en redan känd och eftertraktad film om deras syfte inte var att sprida den.

K. TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER TRE

Det framgår från domstolsprotokollet att den tredje åtalspunkten avseende film nummer tre riktade sig till två av pojkarna. Den ena pojken valde att lämna andra uppgifter till rätten än han gjort tidigare. Tingsrätten valde dock att fästa större vikt vid det som uppgavs under förhöret då han suttit anhållen. Pojkarna hade tidigare uppgett att de medverkat vid produktionen av film tre och dömdes till ansvar fast att det var fler pojkar inblandade i produktionen. Tingsrätten bedömde att det var allmänt känt att film nummer tre publicerats i tät anslutning till film nummer två och att det för pojkarna ska ha varit uppenbart att filmen skulle spridas. Pojkarna dömdes till ansvar för grovt förtal.

L. TINGSRÄTTENS BEDÖMNING OM FILM NUMMER FYRA

Det framgår vidare från domstolsprotokollet att den fjärde och sista åtalspunkten som omfattade film nummer fyra riktade sig mot fyra gärningsmän. Två av pojkarna påstod till rätten att de inte varit involverade i film nummer fyra och samtliga pojkar bestred övergrepp i rättssak samt grovt förtal. Tingsrättens bedömning var att förhören som polisen höll skulle ligga till grund för bedömningen. Under tidigare polisförhör ska två av pojkarna erkänt delaktighet i skapandet av filmen, samt ska uppgifter från förhör enhälligt sagt att den tredje pojken senare anslutit sig till produeringen samt bidragit till filmen. Tingsrätten bedömde därför att pojkarna varit tillräckligt aktiva för att dömas till ansvar för att ha skapat filmen. Samt att då det var film nummer fyra måste pojkarna varit insatta om den omfattningen och spridning filmen skulle få, och pojkarna dömdes därför för grovt förtalsbrott. Vad det gällde den fjärde pojken så framgick det att tingsrätten lade stor vikt vid de uppgifter som gavs under polisförhören av de två pojkar som satt anhållna och saknade möjligheter att påverka varandras utsagor som relativt tydligt beskrev den fjärde pojkens inbladning. Tingsrätten gjorde en sammanlagd bedömning att den fjärde pojkens delaktighet har varit mer än fysiskt närvarande och att pojken har bidragit eller varit delaktig i den gemensamma ambitionen att producera en fjärde film, och dömdes därför till ansvar för grovt förtal. Tingsrätten poängterar även att för att kunna dömas för övergrepp i rättssak så är det avgörande *”att man varit med på idén”*(Domstolsprotokollet, 2010, s.59).

Det framgår även från domstolsprotokollet att då de tre pojkarna var med under hela produktionen, så bedömde tingsrätten att de måste känt till texterna som var kopplade till fotografierna. De tre pojkarna har uppgett att de haft synpunkter på den anmälan som gjordes av brottsoffret i fråga i ett tidigare rättsfall. De tre pojkarna dömdes till övergrepp i rättssak för texten:

”Sluta säga att du blev våldtagen, du har fan haft minst 2 3 ***** i dig om man räknar med mig;)) Ta tillbaka polisanmälan innan jag tar dig och filmer när vi har sex ännu en gång. PS. du vet vem jag är. Föresten tack för senast”(Förundersökningsprotokollet, 2009, s.700)

Den fjärde pojken som kom senare till platsen för produktion av filmen bedömdes av tingsrätten ha haft vetskap om att filmen producerades samt att han kände till hotet i texten och dömdes därför även han till ansvar för övergrepp i rättssak.

M. PÅFÖLJDERNA

Av domstolsprotokollet framgår det att den ena pojken som var i femton års ålder vid gärningstillfällena dömdes till två fall av grovt förtal med trettio timmars ungdomstjänst som påföljd, och skulle solidariskt med sina medbrottslingar betala skadestånd till flera målsägande. Tingsrättens bedömning var att om han hade varit över tjugooett år gammal skulle hans påföljd lämpligen satts till en månads fängelse. Tingsrätten tog hänsyn till bland annat, familjeförhållande och skolsituation samt bedömning av utredare från socialförvaltningen avseende gärningsmannens personliga behov av insatser.

Den andra pojken som var sexton år vid gärningstillfället dömdes till ungdomstjänst i tjugotimmar för grovt förtal. Tingsrätten tog situation, ålder, förhållande, omständigheter och behov i beaktande från socialförvaltningen avseende påföljden. Tingsrätten skriver att om gärningsmannen hade varit vuxen så hade påföljden blivit höga böter istället för ungdomstjänst.

Den tredje pojken som var femton år vid gärningstillfället dömdes till ungdomstjänst i trettio timmar för grovt förtal samt övergrepp i rättssak. Tingsrätten tog situation, ålder, förhållande, omständigheter och behov i beaktande från socialförvaltningen avseende påföljden.

Tingsrätten skriver vidare i domstolsprotokollet att om gärningsmannen hade varit över tjugoett år gammal så hade påföljden blivit fängelse i drygt en månad.

Den fjärde pojken som var sexton år gammal vid ena gärningstillfället och sjutton år gammal vid det andra gärningstillfället dömdes till ungdomstjänst i fyrtiofem timmar för grovt förtal, olovligkörning av lätt motorcykel samt övergrepp i rättssak. Tingsrätten tog situation, ålder, förhållande, omständigheter och behov i beaktande från socialförvaltningen avseende påföljden. Tingsrätten skrev vidare i domstolsprotokollet att om gärningsmannen hade varit över tjugoett år gammal så hade påföljden blivit fängelse i drygt två månader.

Den femte pojken som var nitton år gammal vid gärningstillfällena dömdes till villkorlig dom med samhällstjänst på sjuttiofem timmar för grovt förtal samt övergrepp i rättssak. Tingsrätten tog situation, ålder, förhållande, omständigheter och behov i beaktande från frivården, som är en del av kriminalvården, avseende påföljden. Det framgår vidare från domstolsprotokollet att tingsrätten bedömde att om gärningsmannen hade varit över tjugoett år gammal så hade påföljden blivit fängelse mellan två till tre månader.

Den sjätte pojken som var femton år gammal vid gärningstillfällena dömdes till ungdomsvård samt ungdomstjänst på trettiofem timmar för grovt förtal och övergrepp i rättssak. Tingsrätten tog situation, ålder, förhållande, omständigheter och behov i beaktande från socialförvaltningen avseende påföljden. Rätten hänvisade till socialtjänstens utredning som varnade för att *"D¹⁰ befinner sig i riskzonen för att utveckla och befästa en kriminell identitet."* (Domstolsprotokollet, 2010, s.63). Tingsrätten skrev vidare i domstolsprotokollet att om gärningsmannen *"hade varit vuxen så hade straffvärdet kunnat vara fängelse i två månader"* (Domstolsprotokollet, 2010, s.64).

Det framgår vidare från domstolsprotokollet att de unga gärningsmännen även fick betala skadestånd till de olika målsägande. Skadeståndet slutade på olika totala summor beroende på hur ofta de målsägande förekom i filmerna. Rätten avstod dock från att höja beloppen beroende på antalet gånger målsägande förekom i filmerna. Det framgår vidare att de målsägande fick cirka femtontusen kronor per bild med text. Ur tingsrättens övervägande om

---

¹⁰ Personens namn skrivs inte ut

kränkingsersättning för grovt förtal i domstolsprotokollet framgår det även att tingsrätten övervägde Internets okontrollerbara informationsspridning avseende kränkingsersättningen:

”Till detta kommer sätet som filmerna spridits på innebär att kränkningarna inte på ett enkelt sätt kan upphöra. Målsägande riskerar att filmerna lever kvar inte bara i folks medvetande utan även i deras datorer så att dessa åter kan spelas upp.”

(Domstolsprotokollet, 2010, s.72).

I domstolsprotokollet framgår tingsrättens övervägande avseende ersättning för kränkning att nästan alla målsäganden upplevt en:

”känsla som de inte under lång tid kunnat frigöra sig från, en del brottats fortfarande med den, att de fått bemöta reaktioner från andra i hög utsträckning att för många präglat deras vardag under lång tid. Det är därför inte någon tvekan om denna kränkning är ersättningsgill.”(Domstolsprotokollet, 2010, s.71).

Tingsrätten menade att det inte finns några standardbelopp avseende storleken på ersättningen samt att:

”texterna har systematiskt angripit deras ära och redlighet och vandel och påverkat hur andra uppfattar dem. De har utpekats som horor och klandervärda eller med mindre angenämt utseende”(Domstolsprotokollet, 2010, s.71).

VI. Sammanfattade diskussion

I detta avsnitt börjar vi med att diskutera digital mobbning utifrån rättsväsendets och polismyndighetens perspektiv. Perspektivet vidgas senare till att innefatta andra områden som vi tycker att vårt arbete uppmärksammat. Det gäller inte minst situationen för brottsoffren. Vi identifierar även andra områden som vi funnit skulle behöva förändras för att möta de den

nya situation som uppkommit när mobbning, trakasserier, kränkande behandling och förtal sker på Internet. Vår fokus har legat på rättsväsendets reaktioner men i sammanfattningen lyfter vi även upp behovet av vuxenvärldens närvaro på Internet.

Vi konstaterar att när det gäller digitalmobbing så anmäls detta oftast av den drabbade men eventuellt kan anmälan även komma in via skolan. Enligt Hedberg var det vanligt att målsägande och förövare var under arton år vid digitalmobbing. Vi ställde även frågan om poliserna har någon manual som de följer vid denna typ av utredning, men det framgick av svaren att det inte var fallet. Polisens utredare hade dock genom forensisk expertis tillgång till IT-kompetens.

A. NÄRBYRÅKRATERNAS BIDRAG TILL UTVECKLINGEN AV LAGSTIFNINGEN

Vi kan utifrån vårt fall konstatera att polisen, i likhet med vad Lipsky (1980) hävdar, bidrar till utvecklingen av lagstiftningen. I avsaknad av lagar som specifikt reglerar mobbning och trakasserier på Internet använder de sig av befintliga lagrum för att hantera denna nya företeelse. Det sker genom en konstruktion utifrån polisutredningens och vittnens beskrivning av den omfattande skada som digital mobbning, trakasserier och förtal åsamkar brottsoffren vid publicering på Internet, jämfört med när det sker på skolgården. Till konstruktionen av den skada som brottsoffret utsätts för genom publiceringen på Internet fogas även att skadan inte upphör med lagförandet av gärningsmännen. Inget kan hindra fortsatt spridning av texter och bilder.

Av vårt fall framgår dock att polisens utredning har en mer kollektiv prägel än Lipsky (1980) beskriver, innefattande både åklagare och forensiska stödresurser. När det gäller utvecklingen av lagstiftningen kring fenomenet digital mobbning hade i synnerhet domstolen en central roll med sitt resonemang kring det inträffade. Vi menar att begreppet ”närbyråkrater” utifrån vårt fall borde innefatta samspelet mellan rättsväsendets olika parter, utöver polisen även åklagare, experter, försvarare och domstol. Centrala myndigheter och aktörer fångar även de i sin tur upp rättstillämpningen för att initiera reformer. Enligt polismännen som vi intervjuade väckte fallet ett intresse hos riksdagen och lagstiftaren.

Även om vårt fall kan sägas vara unikt, genom att det rörde sig om ett osedvanligt stort antal med unga målsäganden, framgick det av intervjun med polisen att huvuddragen av vårt fall

följde samma mönster som andra fall av digital mobbning. Vanligen har alla som anmäler digital mobbning till polisen en uppfattning om vem som har kunnat producera filmerna, även om det inte förekommer någon tydligt utpekad förövare. Målsäganden hade ofta genom rykten hört vilka som skulle ha kunnat producera filmerna. Enligt Hedberg saknade dylika rykten visserligen bevisvärde, men det var intressant för polisen med kunskap om *”hur det pratas på en gymnasieskola”*¹¹. Det var ofta värdefull kunskap för utredningen.

Andra drag hos vårt fall som överensstämmer med de intervjuade polisernas erfarenheter av digital mobbning var att både gärningspersoner och brottsoffer oftast var ungdomar i samma ålder. Det gäller även de procedurer som redovisats i vårt fall, som till exempel att socialtjänsten kan sitta med på förhören av misstänkta under arton år. Det framgick under intervjun att polisen är skyldig att kontakta sociala myndigheter när den misstänkte inte var myndig. Det finns även särskilda regler när det gäller unga som begått brott. Hedberg påpekar att: *”när någon är under tjuogoett år så ska det ske medling under förutsättning att både parter vill”*¹² och att denna bedrivs inom en särskild medlingsverksamhet som sorteras under socialtjänsten *”rent organisatoriskt”*. Det sades även att medlingen kan hållas innan rättegången eller efter rättegången. Det förutsätter dock att skuldfrågan är avgjord och att båda parter går med på medlingen. Det är åklagaren som fattar beslut om medling. Om förövarna ställer upp på medling påverkar detta inte domstolens beslut om påföljder. Jarlhage påpekade att förövarna inte ska *”kunna köpa sig fri från en eventuell dom”*¹³ genom att gå med på medlingsåtgärder.

Hedberg förklarade vidare att vid ärende där den misstänkte är under arton år får utredningen maximalt ta sex veckor från den dagen den unge delgivits misstanke tills det att ärendet är avklarat. Jarlhage fortsatte med att förklara att om det är ärende med målsägande som är under arton år får det maximalt ta tre månader, men att den tiden kan påverkas av att det exempelvis krävs en omfattande teknisk undersökning.

Vårt fall belyser den digitala mobbningens omfattande kränkning av andra människor genom Internets gränslöshet och tillgänglighet. Den moderna tekniken ger även möjligheter för att stärka anonymiteten för den som kränker andra. Detta kan ske genom att bland annat uppträda

---

¹¹ Carl Hedberg polisman, intervju den 11 april 2011

¹² Carl Hedberg polisman, intervju den 11 april 2011

¹³ Stefan Jarlhage polisman, intervju den 11 april 2011

under alias och använda anonymitetstjänster som kan innefatta krypterade kommunikationskanaler, och så kallade proxyservrar som bland annat kan tilldela temporära IP adresser. Då offret och mobbaren inte interagerar rent fysiskt med varandra utan via maskiner är det rimligt att anta att hänsynen till andra människors känslor och integritet riskerar att minska. Ett förhållande som uppmärksammas i Brottsförebyggande rådets rapport (Emanuelsson Korsell & Söderman, 2000, s.14) om IT-relaterad brottslighet som hävdar att: ”De normer och värderingar som sätter gränser för vårt beteende i den verkliga världen gäller inte lika självklart i IT-miljön”. En ståndpunkt som verkar vara relevant även i vårt fall av digital mobbning. Det kan antas att det vore emotionellt mycket svårare att trakassera fyrtioalet mobbningsoffer i den verkliga världen, ansikte mot ansikte, på det sätt som skedde på Internet.

B. FÖRTAL PÅ INTERNET EN FRÅGA FÖR SAMHÄLLET

Då brottsbalkens femte kapitel paragraf fem säger att förtal inte får åtalas av annan än målsägande med undantag om målsägande är under arton år, *och om det av särskilda skäl är påkallat med åtal ur allmän synpunkt*. Jarlhage summerade att förtal som brott är något som lagstiftarna anser vara mellan personerna i fråga och inte något samhället ska lägga kraft på.

”Förtal som brott är ett brott som man anser är en sak mellan målsägande och gärningsmannen och ingen annan, så att det är inget som samhället ska lägga kraft på och med andra ord får inte åklagaren åtala och driva sådana ärenden utan speciella skäl”¹⁴.

Jarlhage förklarade vidare att det ska mycket till innan förtal blir sett som intressant för samhället och något som samhället ska driva via åklagaren.

Denna ståndpunkt om när det blir påkallat ur allmän synpunkt kan vara relevant när det gäller trakasserier och mobbning på skolgården, men som när det gäller digital mobbning skulle kunna bedömas helt annorlunda. Vårt fall visar att digital mobbning och trakasserier på Internet är en kvalitativt annan sak än vanlig mobbning. Internetsamhället är gränslöst och tillgängligt för allmänheten och skiljer sig i flera avseenden från det ”verkliga” samhället.

---

¹⁴ Stefan Jarlhage polisman, intervju den 11 april 2011

Internet möjliggör masskommunikation mellan människor på ett sätt som är nära nog omöjligt att uppnå i den verkliga världen utanför Internetvärlden. Det kan närmast liknas vid att någon stod på Times Square, Piccadilly Circus eller Sergels torg och delade ut flygblad med fotografier av personer med grova kränkande texter.

Lipsky (1980) tar upp de problem som kan uppstå för närbyråkraten när denne ska ta ställning, eftersom detta för det mesta sker under tidspress och med begränsad tillgång till behövliga resurser. Det har även framgått av vårt fall att förundersökningsledaren eller åklagare tvingas göra avvägningar och bedömningar om möjligheterna att gå vidare med en utredning under stark tidspress. Detta gäller i synnerhet vid mål med ungdomar som har särskilt snäva tidsgränser. Då bedömningar har den betydelse som de har i vårt studerade fall borde det ske med tillgång till tid, resurser och kunskap för att kunna göra en rättvis och korrekt bedömning. Att förtal inte generellt sett faller under allmänt åtal skulle de drabbade kunna uppfatta som ett svek om deras sak inte drivs av rättsväsendet. Samtidigt finns problematiken om ett fritt och öppet samhälle där åsikter ska vara fria utan att folk känner sig mobbade eller kränkta. Denna balanserade avvägning borde därför vara viktig för lagstiftarna att ta i beaktande när samhället och dess vanor förändras genom tiden.

C. PROBLEMATIKEN MED ATT KUNNA IDENTIFIERA FÖRÖVAREN

En fråga som vi ställde i inledningen gällde om det förelåg några särskilda hinder vid utredning av fall av digital mobbning på Internet. Ett problem polis, åklagare och domstolen måste avgöra är vem som gjorde vad på datorn eller mobiltelefonen. Genom att spåra en IP-adress skulle det kunna gå att få fram, när och vilken maskin som användes och vem som förvaltar Internetabonnemanget hos Internetleverantören. Uppgifterna innefattar inte nödvändigtvis vem som faktiskt satt bakom maskinen vid tillfället i fråga.

Det kan även finnas en problematik om det lokala nätverket har flera maskiner anslutna, men noden som kopplar samman dem inte har någon loggningsfunktion över de interna IP-adresserna som översätts till de publika IP-adresserna som troligast Internetleverantören har bra loggning över. En trolig lösning blir då att IT-forensikern får leta lokalt på maskinerna efter spår från det inträffade.

Det skulle kanske möjligen kunna gå att koppla vederbörande person till användarkontot på

den relevanta maskinen, men det kräver att det överhuvudtaget finns användarkonton med lösenord som enbart förövaren bevisligen känner till och ensamt hade tillgång till. Andra problem vi noterat utifrån vårt fall och genomförda intervjuer har varit svårigheten att binda en person till brottet. Förövaren kan vara uppkopplad till någon annans nätverk, till exempel via oskyddade eller säkerhetsmässigt svaga trådlösa nätverk som är tillgängliga för alla inom viss radie. Förövaren kan även använda publika anslutningar som inte övervakas och kräver legitimering, till exempel vid bibliotek, hotspots¹⁵ och Internetcaféer.

Fingeravtryck på dator och mus skulle under rätt situation kunna avslöja vem som använt utrustningen i fråga. Men fingeravtrycksbevisning kan troligen ställa krav på att insamlingen skett vid rätt tillfälle och på rätt maskin. Kontaminations svårigheter från andra avtryck skulle möjligen även kunna påverka möjligheterna att knyta en person till brottet. Det skulle kunna bli en fråga för rätten att avgöra om innehavaren av Internetabonnemanget ska ses som ansvarig eller om det krävs att det bevisas vem som gjorde den faktiska handlingen.

D. EN KOMMENTAR AVSEENDE OFFRETS SITUATION VID DIGITAL MOBBNING

Omfattningen av digital mobbning är en annan än vid mobbning mellan enskilda i ansikte mot ansikte situationer. Spridningseffekt redan på kort tid är en helt annan och fler offer kan bli föremål samtidigt för digital mobbning med hjälp av modern teknik. Då det rörde sig om en videofilm kunde flera offer samtidigt kränkas. Då den första filmen publicerades på YouTube som är en av världens mest välbesökta videohemsidor, och vars innehåll är tillgängligt för stora delar av världen förstärks sannolikt offrets känsla av utsatthet och kränkning.

En annan problematik som aktualiseras vid digital mobbning är att det inte går att få någon kontroll av spridningen av det kränkande materialet eller kunna försvara sig mot detta. En stor del av de som tittar på kränkande filmer gör det möjligen för att det finns någon form av efterfrågan och intresse av att se det som passerar gränserna för ”det passande” eller uppfattas som tabu att ta upp. Det vore kanske därför inte nödvändigtvis så troligt att en seriös och välskrivna video med motargumentation mot kränkningen hade setts och spridits av lika många. Detta kan nog stärka offrets förtvivlan över begränsade handlingsmöjligheter. En annan problematik för brottsoffret kan även vara anonymiteten bakom den som kränker

---

¹⁵ Öppna och publikt tillgängliga trådlösa nätverk

vilket högst troligen kan skapa en stark misstänksamhet hos offret mot sin omgivning, vilket troligtvis måste vara obehagligt för offret. Det fall som analyserats i denna uppsats utspelade sig i en liten ort med uppskattningsvis cirka 40 000 invånare, vilket sannolikt bidrar till att göra det inträffade extra kännbart för brottsoffren då rykten enkelt kan kopplas till dem. Detta bekräftas i domstolsprotokollet av flera målsäganden som ska ha uppgett att det är svårt att bli av med rykten på en mindre ort.

E. POLISENS SAMVERKAN MED SOCIALA MEDIER OCH ANDRA HEMSIDOR

I intervjun som vi höll med utredningscheferna framgick det att närpolisen på orten i fråga inte hade något direkt samarbete med YouTube. Närpolisen hade vid tillfället för intervjun inget fastställt förfaringssätt för hur brottsoffer kan kontakta sociala medier för att anmäla missbruk. Då frågan lyftes till utredningscheferna under intervjun om hur de såg på möjligheten att polisen skulle kunna meddela YouTube om att polisen mottagit en anmälan om kränkningar som publicerats på YouTube's hemsida, förklarade utredningscheferna att det finns ett intresse för YouTube att inte ha kränkande material på sin webbsida. Polisen skulle kunna ha en dialog och uppmärksamma YouTube om problemet. Deras kontakt skulle i så fall enbart vara ett uppmärksammande och ingen form av påtryckning från myndighetens sida.

Det finns mot bakgrund av vårt fall skäl att polisen utformade rutiner för kontakt med sociala medier och andra webbaserade sidor för att göra dem uppmärksamma på eventuella kränkningar. Samtidigt måste det tydligt framgå att det enbart är ett uppmärksammande och ingen form av påtryckning från myndigheten, då polisens uppgift i dessa situationer inte är att censurera åsikter.

F. VUXEN NÄRVARO PÅ INTERNET

Något som aktualiseras av vårt fall är vuxennärvaron på Internet. Precis som på skolgården där rastvakter har möjligheten att förhindra att barn och ungdomar kränker varandra borde kanske vuxna finnas tillgängliga även på sociala medier, och övervaka eller delta i de aktiviteter som försiggår. Nackdelen med detta skulle möjligen kunna vara att barn och ungdomar skulle kunna uppleva att deras integritet kränks. Men medlemmarna på Facebook och YouTube bedöms, av författarna till denna uppsats, vara i olika ålder utan att det har

avskräckt barn och ungdomar från att besöka dessa webbsidor.

Det skulle kunna finnas behov av att webbsidorna har egna övervakare och administratörer som kan agera i ett tidigt skede på missförhållanden på Internet. Samtidigt medför detta en kostnad för att övervakaren ska kunna upprätthålla denna funktion på adekvat nivå. Det utesluter inte heller att polismyndigheten har viss närvaro på dessa sidor för att upptäcka brott, men även för att uppmärksamma tydliga kränkningar och meddela till respektive sidors ansvariga.

VII. Reflektioner

I detta kapitel reflekterar vi över om vi har uppnått vårt mål och försöker avrunda med våra egna åsikter. Vi ger även förslag på vidare forskning som bör göras för att få en klarare bild om omfattningen av digital mobbning.

Uppsatsen bygger på en fallstudie vars syfte var att belysa hur rättsväsendet reagerar på mobbning och kränkning av enskilda personer på Internet, innefattande avvägningen att inleda en polisutredning, polisutredningens genomförande och domstolens bedömning och utslag. Vi tycker att detta syfte har uppnåtts och vi tycker även att uppsatsens frågeställningar belysts. Vi har i vårt examensarbete ingående kunnat belysa rättsväsendets reaktioner och de svårigheter polisens utredare ställdes inför när det gällde identifiera förövarna och knyta dem till brottet.

Vi har genom vårt examensarbete kunnat belysa hur mobbning och kränkande behandling får helt andra dimensioner när det sker på Internet jämfört med om det sker på skolgården eller i arbetslivet. När det sker på Internet bedömer vi att genomslaget av kränkande ord och bilder är mer omfattande och når ut till en långt större personkrets. IT-säkerhetsföretaget Symantec menade att den anonymitet som förövaren upplever framför datorn och på Internet sannolikt bidrar till en känsla av anonymitet som gör att denne inte är lika återhållsam som vid en relation där offer och förövare möts ansikte mot ansikte. Det skulle kunna förklara att kränkningar på Internet går längre och blir rårare än de annars skulle bli.

Uppsatsen har i första hand avgränsats till rättsväsendets agerande och polisens utredningsförfarande. Det innebär att bilden av hur den kränkande behandlingen drabbar ett brottsoffer är ofullständig. Det gäller även gärningsmännens upplevelser av situationen.

Vi menar att förtalsbrott som sker på Internet där ett stort antal människor befinner sig som kan ta del av kränkningen är relevant för allmänheten och borde falla under allmänt åtal. Det vore bra om lagstiftaren gav polisen i uppdrag att utreda alla anmälda kränkningar som skett via sociala medier eller webbsidor, där människor som blivit allvarligt eller systematiskt kränkta på Internet. Det kan vidare finnas skäl att se över möjligheterna att ibland kunna nyttja känsliga tvångsmedel som hemligteleövervakning och hemligteleavlyssning för att kunna utreda grova och kriminella kränkningar som sker med hjälp av digitala medium.

Då varje fall tillför unika erfarenheter krävs ytterligare forskning för att kunna ge generella svar på våra frågor. Nästa steg vore därför att belysa omfattningen av det fenomen vi studerat och hur utredningsförfarandet bedrivs i fler polisdistrikt. Inte minst hur dessa hanterat de svårigheter att identifiera förövare och knyta dem till brottet som vi belyst med vår studie. Andra förslag på fortsatt forskning skulle vara studier som belyser kränkande behandling och mobbning på arbetsplatser då den information vi fått från en del fackföreningar visade att det var ett omfattande och dolt problem.

VIII. REFERENSLISTA

A. Tryckta källor

- Björk, G. (1999) *Mobbningen - en fråga om makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Brewer, J. & Hunter, A. (1989) *Multimethod Research: A Synthesis of Styles*. Newbury Park: Sage
- Coloroso, B. (2004) *Mobbningens tre ansikten*. Falun: Egmont Richter AB
- Denscombe, M. (2006) *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Dexter, L. A. (1970) *Elite and Specialized Interviewing*. Evanston Illinois: Northwestern University Press.
- Domstolsprotokoll. (2010) B 2580-09. Rotel 4
- Förundersökningsprotokoll. (2009) AM-144831-09
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1997) *Ethnography: principles in practice*. London and New York: Routledge
- Jick, J. D. (1979) Mixing qualitative and quantitative methods: Triangulation in action. *Administrative Science Quarterly*, 24, sid. 602-611.
- Kronqvist, S. (2007) *Brott och digitala bevis*. Vällingby: Norstedts Juridik AB
- Lipsky, M. (1980) *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Merriam, S. B. (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Mills, C.W. (1971) *Den sociologiska visionen*. Stockholm: Prisma.
- Olsson, C. (1998) *Mobbning och våld i verkligheten*. Slovenien: Warne Förlag
- Olweus, D. (2007) *Mobbning i skolan - vad vi vet och vad vi kan göra*. Vällingby: Liber AB
- Reichardt, C. S. & Cook, T. D. (1979) Beyond Qualitative versus Quantitative Methods. In C. S. Reichardt & T. D. Cook (Eds.) *Qualitative and Quantitative Methods in Evaluation Research*. Beverly Hills: Sage.
- Svensson, P.-G. och Starrin, B. (Red.) (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Starrin, B. & Renck, B. (1996) Den kvalitativa intervjun. I P.-G. Svensson och B. Starrin (Red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Trend, M. G.(1979) On the reconciliation of qualitative and quantitative analysis. A case study. In C. S Reichardt & T. D. Cook (Red.) *Qualitative and Quantitative Methods in Evaluation Research*. Beverly Hills: Sage.

Wittgenstein, L.(1992) *Filosofiska undersökningar*. Stockholm: Thales.

B. Internetbaserade källor

Arbetsmiljöverket. *Vad är mobbning*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.av.se/teman/mobbning/> [hämtat 2011-05-10]

Barnombudsmannen. *Mobbning kan vara ett brott*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=3668> [hämtat 2011-05-10]

Brottsrummet. *Mobbning*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.brottsrummet.se/Bazment/20.aspx> [hämtat 2011-05-10]

BRIS. *Mobbning*. Tillgänglig på Internet:
http://www.bris.se/upload/Articles/Faktablad_mobbning.pdf [hämtat 2011-05-10]

Emanuelsson Korsell. L & Söderman. K (2000). *IT-relaterad brottslighet*. BRÅ. Tierp
Tillgänglig på Internet:
http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=00020922854.pdf&url=/dynamaster/file_archive/050121/03b713ce142ff0114eb6e4043f209c5b/00020922854.pdf
[hämtat 2011-05-10]

Findahl, O. (2010) *Svenskarna och Internet*. Ödeshög: .SE (Stiftelsen för internetinfrastruktur) [Digital version] Tillgänglig på Internet:
http://www.iis.se/docs/SOI2010_web_v1.pdf [Hämtat 2011-05-31] sid. 6, 10

Friends. *Vad är mobbning?*. Tillgänglig på Internet: <http://www.friends.se/?id=6821> [hämtat 2011-05-10]

Friends. *Vanliga frågor*. Tillgänglig på Internet <http://www.friends.se/?id=1594> [hämtat 2011-05-10]

Göteborgs Stad Social Resursförvaltning. *Mobbningens konsekvenser*. Tillgänglig på Internet:
<http://prevu.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisprevu.nsf/0/783B187BD4D9ED0AC125774A0049FE73?OpenDocument> [hämtat 2011-05-10]

Hedblom, I. (2008) *Ida, 16, utsatt för mobbning på nätet*. Dagbladet. Tillgänglig på Internet:
<http://dagbladet.se/nyheter/sundsvall/1.361374-ida-16-utsatt-for-mobbning-pa-natet> [hämtat hämtat 2011-05-10]

McDowell. M. *Dealing with Cyberbullies*. US-CERT, Tillgänglig på Internet <http://www.us-cert.gov/cas/tips/ST06-005.html> [hämtat 2011-05-10]

Medierådet (2010). *Ungar & Medier 2010*. Växjö. Medierådet.
[Digital version] Tillgänglig på Internet:

http://www.medieradet.se/upload/Rapporter_pdf/Ungar%20och%20medier%202010%20web.pdf

Notisum. *Brottsbalk (1962:700)*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19620700.htm> [hämtat 2011-06-03]

Notisum. *Polislag (1984:387)*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19840387.htm> [hämtat 2011-06-07]

Polisen. *Fakta om barnpornografibrott*. Tillgänglig på Internet: <http://www.polisen.se/sv/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Olika-typer-av-brott/Sexuella-overgrepp-mot-barn-och-barnpornografi/Barnpornografibrott/> [hämtat 2011-05-09]

Polisen. *Grooming*. Tillgänglig på Internet: <http://www.polisen.se/sv/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Olika-typer-av-brott/IT-brott/Grooming/> [hämtat 2011-05-09]

Polisen. *It-brott, it-relaterade brott och brott på Internet*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.polisen.se/sv/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Olika-typer-av-brott/IT-brott/>
[hämtat den 2011-05-09]

Polisen. *Personuppgiftslagen*. Tillgänglig på Internet: <http://www.polisen.se/sv/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Olika-typer-av-brott/IT-brott/Personuppgiftslagen/> [hämtat 2011-05-09]

Polisen. *Uppdrag och mål*. Tillgänglig på Internet: <http://www.polisen.se/sv/Om-polisen/Polisen-i-Sverige/Uppdrag-och-mal/> [hämtat 2011-05-10]

Sohlander Cassel. A. (2008). *Nät-bedragare stal deras liv*. Aftonbladet. Tillgänglig på Internet: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article1652451.ab> [hämtat 2011-05-09]

Symantec (2007). *Cyber bullying—Anti-social behavior online*. Tillgänglig på Internet:
http://uk.norton.com/library/familyresource/article.jsp?aid=pr_cyberbully [hämtat 2011-05-10]

UMO. *Mobbning*. Tillgänglig på Internet: <http://www.umo.se/Vald--krankningar/Mobbning/> [hämtat 2011-05-10]

Vårdguiden. *Mobbning*. Tillgänglig på Internet: <http://www.vardguiden.se/Tema/Barn-och-foraldrar/Skolbarn-6-12-ar/Mobbing/> [hämtat 2011-05-10]

YouTube. *Trakasserier och cybermobbing*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.google.com/support/youtube/bin/answer.py?hl=sv&answer=126266>
[hämtat 2011-05-10]

Åkesson. B. (2009). *Åtalas för förtal av tjejer på nätet*. SvD (Svenska Dagbladet). Tillgänglig på Internet: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/atalas-for-fortal-av-tjejer-pa-natet_3607795.svd [hämtat 2011-05-10]

Åklagarmyndigheten. *Polis eller åklagare*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.aklagare.se/Aklagarens-roll/Forundersokningen/Polis-eller-aklagare/>
[hämtat 2011-06-01]